

**ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА**

Природничо-географічний факультет

Кафедра географії та геоекології

**МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ГЕОГРАФІЇ
СИЛАБУС**

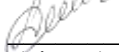
2020 – 2021 навчальний рік

Силабус це персоніфікована програма викладача для навчання студентів з кожного предмета, що оновлюється на початок кожного навчального року.

Силлабус розробляється відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівця відповідного рівня та згідно навчального і робочого навчального планів, з врахуванням логічної моделі викладання дисципліни.

Силабус розглянутий на засіданні кафедри географії та геоєкології

Протокол від «31» серпня 2020 року № 1

Завідувач кафедри географії та геоєкології (к.г.н., доц., Семенюк Л. Л.)
(підпис) (ініціали та прізвище)

Розробник: кандидат географічних наук, старший викладач кафедри географії та геоєкології
Маслова Наталія Миколаївна

1. Ел. адреса: maslnatnic@ukr.net

Інша контактна інформація: тел.:0676451127

2. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика навчальної дисципліни
Назва дисципліни:	Методика навчання географії
Спеціальність:	014 Середня освіта (Географія)
Освітньо-професійна програма:	Середня освіта (Географія та Історія) - денна форма; Середня освіта (Географія) та краєзнавчо-туристична робота - заочна форма;
Рівень вищої освіти:	Перший (бакалаврський)
Форма навчання:	денна, заочна
Курс:	3-й
Семестр:	6-й
Тип дисципліни	Нормативна
Кількість кредитів –	5 – денна форма навчання; 6 – заочна форма
Блоків (модулів) –	1
Змістових модулів / Розділів	3
Загальна кількість годин –	150 – денна форма навчання, 180 – заочна форма
Тижневих годин для денної форми навчання:	3
Лекції	16 год. – денна форма, 2 год. – заочна форма
Практичні, семінарські	10 год. – денна форма, 4 год. – заочна форма
Лабораторні	-
Самостійна робота	34 – денна форма, 112 год. – заочна форма
Індивідуальне науково-дослідне завдання (есе, аналітичний звіт, тези тощо)	не передбачено
Вид підсумкового контролю:	залік
Сторінка дисципліни на сайті університету	
Зв'язок з іншими дисциплінами.	педагогіка, психологія, географічні дисципліни.

3-4. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: ознайомити студентів з теоретичними та прикладними основами сучасної методики навчання географії; формувати професійні компетентності вчителя географії, уміння планувати процес навчання географії та первинні методичні уміння, які формують основу фахової та педагогічної майстерності, забезпечують творчий підхід до виконання функцій вчителя географії; розвивати творче методичне мислення, уміння раціональної організації власної педагогічної праці.

Завдання:

- **навчальні:** забезпечити засвоєння студентами теоретичних та прикладних засад сучасної методики навчання географії, знання принципів, методів, засобів, форм організації навчання географії, особливостей застосування технологій навчання на уроках та методичних особливостей

викладання різних шкільних курсів географії;

- **методичні:** формувати вміння організувати процес навчання географії у відповідності до основних дидактичних принципів та вікових особливостей учнів із застосуванням традиційних та сучасних технологій навчання, вміння застосовувати дидактичні принципи, методи і засоби в процесі навчання географії; формувати вміння аналізувати шкільні програми та підручники з географії;

- **дослідницькі:** формувати вміння працювати з науково-методичною літературою, самостійно проводити наукові дослідження в галузі методики навчання географії, здійснювати діагностування ефективності процесу навчання географії;

- **конструктивні:** формувати вміння планувати та конструювати процес навчання географії;

- **організаторські:** забезпечити оволодіння студентами навичками організації навчально-пізнавальної діяльності учнів на уроці та коригування в процесі проведення уроку;

- **практичні:** виробити у студентів вміння користуватися методичним апаратом навчання географії, підготувати студентів до виконання обов'язків вчителя географії.

У результаті вивчення навчальної дисципліни **студент повинен:**

знати: теоретичні засади сучасної методики навчання географії; суть, концептуальні основи та особливості застосування сучасних технологій навчання географії; вимоги державного стандарту базової і повної середньої освіти; зміст, структуру та методичні особливості викладання різних шкільних курсів географії; особливості вивчення географії в умовах профільної старшої школи; суть, завдання, форми і методи самоосвіти вчителя географії.

вміти: адаптувати теоретичні та практичні позиції сучасної дидактики у відповідності до особливостей процесу навчання географії; застосовувати сучасні технології навчання на уроках географії; планувати процес навчання географії та навчально-пізнавальну діяльність учнів на уроках; організувати процес навчання географії у відповідності до вікових та індивідуальних особливостей учнів різних класів та змісту шкільних курсів географії; здійснювати методичну розробку поурочних планів різних типів уроків; виконувати функції вчителя географії в сучасній школі.

сформовані/закріплені компетентності:

1. **Інтегральна:** здатність розв'язувати професійні проблеми та спеціалізовані практичні завдання в галузі середньої освіти та організації краєзнавчо-туристичної роботи, що передбачає застосування концептуальних методів освітніх наук та географічної науки, застосовувати інноваційні технології в роботі, критично та творчо мислити.

2. Загальні:

Системні компетентності:

ЗК2 – здатність до критичного осмислення проблем у навчанні та/або професійній діяльності та на межі предметних галузей, зрозумілого і недвозначного донесення власних висновків, а також знань і пояснень, що їх обґрунтовують, до осіб, які навчаються.

ЗК4 – здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями, набувати соціальні навички (soft skills), спеціалізовані концептуальні знання в процесі навчання та/або професійної діяльності на рівні новітніх досягнень, які є основою для оригінального мислення та інноваційної діяльності, усвідомлення можливості навчання впродовж життя.

ЗК5 – здатність застосовувати набуті знання на практиці, критично сприймати інформацію, виявляти, ставити та вирішувати проблеми, генерувати нові ідеї (креативність), приймати обґрунтовані рішення, адаптуватися та діяти в новій ситуації.

Інструментальні компетентності:

ЗК7 – навички використання інформаційних і комунікаційних технологій в процесі навчання або дослідження, пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

Міжособистісні компетентності:

ЗК11 – навички міжособистісної взаємодії, вміння працювати автономно та в команді.

ЗК12 – здатність діяти на засадах етичних міркувань (мотивів), дотримуватися гендерної рівності, позитивно ставитися до представників інших культур, застосовувати соціальні навички (soft skills).

3. Спеціальні (фахові):

ФК4 – володіння методикою географічних та педагогічних досліджень, здатність виконувати польові дослідження природних і суспільних об'єктів та процесів, педагогічні дослідження, інтерпретувати отримані результати досліджень, застосовувати їх у професійній діяльності.

ФК5 – здатність до виконання функціональних обов'язків вчителя географії та класного керівника, педагогічного мислення, осмислення та аналізу педагогічної дійсності, застосування творчого підходу, моделювання та розв'язування педагогічних ситуацій, планування навчально-виховної роботи з дітьми, педагогами та батьками, застосування індивідуального підходу, розвитку творчих здібностей, активізації пізнавальної діяльності, дотримання педагогічного такту.

ФК7 – здатність застосовувати набуті географічні і психолого-педагогічні компетентності, знання сучасних методик і освітніх технологій для формування в учнів загальних і предметних компетентностей та здійснення міжпредметних зв'язків географії відповідно до вимог державного стандарту з освітньої галузі «Природознавство» в основній (базовій) середній школі.

ФК8 – здатність планувати та конструювати процес навчання географії в школі відповідно до вимог безпеки життєдіяльності й охорони праці, із врахуванням гігієнічних вимог, основних дидактичних принципів, вікових та індивідуальних особливостей учнів із застосуванням сучасних методик і освітніх технологій, в тому числі і інформаційних.

ФК14 – здатність реалізовувати краєзнавчий підхід на уроках географії, у позакласній та позашкільній діяльності

Програмні результати навчання:

Знання і розуміння

Студент:

ПРН4 – *знає* психолого-педагогічні аспекти навчання і виховання учнів, сучасні теоретичні та прикладні основи методики навчання географії в загальноосвітній школі;

Уміння

ПРН13 – *виконує* польові дослідження природних і суспільних об'єктів та процесів, педагогічні дослідження, *інтерпретує* отримані результати досліджень, *застосовує* їх у професійній діяльності;

ПРН14 – *застосовує* набуті географічні і психолого-педагогічні компетентності, сучасні методики і освітні технології, в тому числі і інформаційні, для формування в учнів загальних і предметних компетентностей, здійснення міжпредметних зв'язків та формування основ цілісної природничо-наукової картини світу відповідно до вимог державного стандарту з освітньої галузі «Природознавство» основної (базової) середньої школи;

ПРН15 – *виконує* функціональні обов'язки вчителя географії та класного керівника, педагогічно мислить, *аналізує* педагогічну дійсність, застосовує творчий підхід до педагогічної діяльності, моделює та розв'язує педагогічні ситуації, *планує* навчально-виховну роботу з дітьми, педагогами та батьками, *застосовує* індивідуальний підхід, *дотримується* педагогічного такту.

ПРН18 – *планує* та *конструює* процес навчання географії в школі відповідно до вимог безпеки життєдіяльності й охорони праці, із врахуванням гігієнічних вимог, основних дидактичних принципів, вікових та індивідуальних особливостей учнів із застосуванням сучасних методик і освітніх технологій, в тому числі і інформаційних; *реалізує* краєзнавчий підхід на уроках географії, у позакласній та позашкільній діяльності.

Комунікація

Студент:

ПРН19 – *організовує* співпрацю учнів і вихованців та ефективно працює в команді (педагогічному колективі освітнього закладу, інших професійних об'єднаннях), визначає оптимальні шляхи організації учнівського колективу в різних видах діяльності;

ПРН20 – *розуміє* значення культури як форми людського існування, *цінує* різноманіття та мультикультурність світу і *керується* у своїй діяльності сучасними принципами толерантності, діалогу, співробітництва та гендерної рівності.

5. Зміст дисципліни. Календарно-тематичний план

Тиж. / дата / год.	Тема, план	Форма діяльності (заняття) /	Література Ресурси в Інтернеті	Самостійна робота, завдання, год.	Вага оцінки
Тиж. 23-24. 01.-12.02.21 4 акад. год.	<p>Розділ 1. Методика навчання географії як наука. Дидактичні принципи і методи навчання географії.</p> <p>Тема 1. Вступ. Методика навчання географії як наука. Історія розвитку шкільної географії та методики її викладання в нашій країні та за кордоном</p> <p>Лекція 1. Вступ. Методика навчання географії як наука. (2 год.)</p> <p>План:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття «методика» та «методологія». 2. Об'єкт та предмет дослідження МНГ. 3. Завдання та проблеми методики викладання географії. 4. Зв'язок МНГ з іншими науками. Структура МНГ. 5. Методи науково-педагогічних досліджень у МНГ. 6. Вимоги суспільства до підготовки вчителя географії на сучасному етапі. <p>Лекція 2. Історія розвитку шкільної географії та методики її викладання в нашій країні та за кордоном. (2 год.)</p> <p>План:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Шкільна географія у XVII-XVIII ст. 2. Розвиток ШКГ та методичної думки у XIX ст. 3. ШКГ та МНГ у XX ст. 4. Особливості розвитку шкільної географії та МНГ в Україні. 5. Сучасна шкільна географія за кордоном. 	Лекція 4 год.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Дидактика географії : монографія (електронна версія) / В.М. Самойленко, О.М. Топузов, Л.П. Вішнікіна, І.О. Діброва. – К. : Ніка-Центр, 2013. – 570 с 2. Дидактика географії : Монографія / В.М.Самойленко, О.М.Топузов, Л.П.Вішнікіна, О.Ф.Надтока, І.О.Діброва. – К.: Педагогічна думка, 2014. – 586 с. 3. Загальна методика навчання географії : підручник [з грифом МОНМС України] / О.М. Топузов, В.М. Самойленко, Л.П. Вішнікіна. – К. : ДНВП "Картографія", 2012. – 512 с. 4. Коберник С.Г. та ін.. Методика викладання географії в школі: Навчально-методичний посібник. / С.Г. Коберник. – К.: Стафед-2, 2000. – 320 с. 5. Коберник С.Г. Методика навчання географії в загальноосвітніх навчальних закладах : навч. посіб. / С.Г. Коберник., Р.Р. Коваленко., О.Я. Скуратович.; за ред. С.Г. Коберніка. – К. : Навч. книга, 2005. – 319 с. 6. Навчання географії : Понятійно-термінологічний словник (Рекомендовано МОН України як понятійно-термінологічний словник для вищих навчальних закладів / В.М.Самойленко, Я.Б.Олійник, Л.П.Вішнікіна, І.О.Діброва. – К.: Ніка-Центр, 2014. – 352 с. 7. Шоробура І.М. Шкільна географічна освіта: історія, проблеми, перспективи. – Кам'янець-Подільський: бетка, 2005. – 350 с. 	<p>6 год.</p> <p>Методи досліджень в МНГ</p> <p>Історія розвитку ШКГ та МНГ в Україні в XX ст. Педагогічні ідеї провідних українських методистів та вчителів географії</p> <p>Сучасні тенденції розвитку ШКГ та МНГ за кордоном</p>	15 балів

<p>Тиж. 25-26. 15.-26.02.21 4 акад. год.</p>	<p>Тема 2. Мета, завдання, структура і зміст шкільної географічної освіти. Лекція 3. Мета, завдання, структура і зміст шкільної географічної освіти. (2 год.)</p> <p style="text-align: center;"><i>План:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Нормативно-правове забезпечення функціонування і розвитку системи шкільної географічної освіти в Україні. 2. Державний стандарт базової і повної середньої освіти. Освітня галузь «Природознавство». 3. Підходи до створення Концепції географічної освіти в Україні. 4. Навчальна програма з географії для загальноосвітніх шкіл. 5. Державний стандарт географічної освіти в Україні (проект). <p>Практичне заняття № 1. Методика навчання географії як наука. Державний стандарт базової і повної середньої освіти. Аналіз шкільних програм з географії.</p>	<p>Лекція 2 год Практичні заняття 2 год.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Дидактика географії : монографія (електронна версія) / В.М. Самойленко, О.М. Топузов, Л.П. Вішнікіна, І.О. Діброва. – К. : Ніка-Центр, 2013. – 570 с 2. Дидактика географії : Монографія / В.М.Самойленко, О.М.Топузов, Л.П.Вішнікіна, О.Ф.Надтока, І.О.Діброва. – К.: Педагогічна думка, 2014. – 586 с. 3. Загальна методика навчання географії : підручник [з грифом МОНМС України] / О.М. Топузов, В.М. Самойленко, Л.П. Вішнікіна. – К. : ДНВП "Картографія", 2012. – 512 с. 4. Навчальні програми з географії для закладів загальної середньої освіти.. – Київ, 2017. – 20 с. 5. Державний стандарт базової і повної середньої освіти (2013 р.). 	<p style="text-align: center;">8 год.</p> <p>Ознайомлення з Державним стандартом базової і повної середньої освіти</p> <p>Ознайомлення з структурою і змістом шкільної географічної освіти</p> <p>Аналіз шкільних програм з географії</p>	<p style="text-align: center; color: red;">15 балів</p>
<p>Тиж. 27-30. 01.-26.03.21 8 акад. год.</p>	<p>Тема 3. Дидактичні принципи і методи навчання географії. Лекція 4. Принципи навчання географії (2 год.)</p> <p style="text-align: center;"><i>План:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття «принципи навчання». Закономірності навчання. Функції принципів навчання географії. 2. Класифікації принципів навчання географії. 3. Суть та шляхи реалізації основних принципів навчання географії. <p>Лекція 5. Методи навчання географії (2 год.)</p>	<p>Лекції 4 год Практичні заняття 4 год.</p>	<p>Презентація, Відеоматеріали,</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Дидактика географії : монографія (електронна версія) / В.М. Самойленко, О.М. Топузов, Л.П. Вішнікіна, І.О. Діброва. – К. : Ніка-Центр, 2013. – 570 с 2. Дидактика географії : Монографія / В.М.Самойленко, О.М.Топузов, Л.П.Вішнікіна, О.Ф.Надтока, І.О.Діброва. – К.: Педагогічна думка, 2014. – 586 с. 3. Душина И.В.; Понурова Г.А. Методика преподавания географии: Пособие для учителей и студентов педагогических университетов и институтов . – М. : 	<p style="text-align: center;">8 год.</p> <p>Красезнавчий принцип у викладанні географії</p> <p>Інтерактивні методи навчання</p>	<p style="text-align: center; color: red;">30 балів</p>

	<p style="text-align: center;">План:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття «метод навчання» та «прийом навчання». Класифікації методів навчання географії. 2. Суть та особливості застосування методів навчання за джерелом знань. 3. Характеристика методів навчання за характером навчально-пізнавальної діяльності учнів. 4. Інтерактивні методи навчання географії. 5. Критерії вибору методів навчання при підготовці до уроку. <p>Практичне заняття 2. Принципи навчання географії. Краєзнавчий принцип навчання географії.</p> <p>Практичне заняття 4. Методи навчання географії.</p>		<p>Просвещение, 1996. – 192с.</p> <ol style="list-style-type: none"> 4. Загальна методика навчання географії : підручник [з грифом МОНМС України] / О.М. Топузов, В.М. Самойленко, Л.П. Вішнікіна. – К. : ДНВП "Картографія", 2012. – 512 с. 5. Коберник С. Методика навчання географії в школі: Навчально-методичний посібник. – К.: Стафед-2, 2000. – С.7-11. 6. Коберник С.Г. Методика навчання географії в загальноосвітніх навчальних закладах : навч. посіб. / С.Г. Коберник., Р.Р. Коваленко., О.Я. Скуратович.; за ред. С.Г. Коберніка. – К. : Навч. книга, 2005. – 319 с. 7. Методика обучения географии в общеобразовательных учреждениях: учебное пособие для студентов вузов / [Душина И.В., Пятунин В.Б., Летьгин А.А. и др.] ; под ред. И.В. Душиной. – М. : Дрофа, 2007. – 509, [3] с. 8. Навчання географії : Понятійно-термінологічний словник (Рекомендовано МОН України як понятійно-термінологічний словник для вищих навчальних закладів / В.М.Самойленко, Я.Б.Олійник, Л.П.Вішнікіна, І.О.Діброва. – К.: Ніка-Центр, 2014. – 352 с. 9. Чернов Б.О. Методи навчання географії в школі : посіб. для вчителів / Б.О. Чернов, В.П. Корнесв; за ред. А.М. Алексюка та А.Й. Сиротенка. – К. : Рад. шк., 1986. – 174 с. 		
<p>Тиж. 31-32. 29.03-09.04.21 4 акад. год.</p>	<p>Розділ 2. Формування знань і вмінь учнів в процесі навчання географії. Засоби та форми організації навчання географії. Тема 4. Формування знань, вмінь, компетентностей в процесі навчання географії.</p>	<p>Лекція 2 год. Практичні заняття 2 год</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Дидактика географії : монографія (електронна версія) / В.М. Самойленко, О.М. Топузов, Л.П. Вішнікіна, І.О. Діброва. – К. : Ніка-Центр, 2013. – 570 с 2. Дидактика географії : Монографія / В.М.Самойленко, О.М.Топузов, Л.П.Вішнікіна, О.Ф.Надтока, І.О.Діброва. – К.: Педагогічна думка, 2014. – 586 с. 	<p style="text-align: center;">9 год.</p> <p style="text-align: center;">Система географічних знань, що формуються в шкільних курсах географії Практичні роботи з географії: зміст, мета,</p>	<p style="text-align: center;">15 балів</p>

	<p>Лекція 6. Формування знань, вмінь, компетентностей в процесі навчання географії. (2 год.)</p> <p><i>План:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття «процес навчання». Функції процесу навчання географії. Компоненти процесу навчання географії. 2. Структура географічних знань. 3. Формування теоретичних знань. <ol style="list-style-type: none"> 3.1. Формування знання загальних та одиничних географічних понять. 3.2. Методи і прийоми вивчення причинно-наслідкових зв'язків. 3.3. Формування знань про географічні закономірності. 3.4. Формування світоглядних ідей в процесі викладання географії. 4. Формування емпіричних географічних знань. <ol style="list-style-type: none"> 4.1. Географічні уявлення та прийоми їх формування. 4.2. Зміст роботи з географічними фактами і географічною номенклатурою. 5. Формування географічних умінь і навичок. 6. Компетентісно-зорієнтоване навчання географії. Ключові компетенції та особливості їх формування в процесі навчання географії. <p>Практичне заняття 5. Формування географічних знань, умінь і навичок, компетентностей у процесі навчання географії. Програмні практичні роботи з географії.</p>		<ol style="list-style-type: none"> 3. Душина І.В.; Понурова Г.А. Методика преподавания географии: Пособие для учителей и студентов педагогических университетов и институтов . – М. : Просвещение, 1996. – 192с. 4. Загальна методика навчання географії : підручник [з грифом МОНМС України] / О.М. Топузов, В.М. Самойленко, Л.П. Вішнікіна. – К. : ДНВП "Картографія", 2012. – 512 с. 5. Кобернік С.Г. Методика навчання географії в загальноосвітніх навчальних закладах : навч. посіб. / С.Г. Кобернік., Р.Р. Коваленко., О.Я. Скуратович.; за ред. С.Г. Коберніка. – К. : Навч. книга, 2005. – 319 с. 6. Навчання географії : Понятійно-термінологічний словник (Рекомендовано МОН України як понятійно-термінологічний словник для вищих навчальних закладів / В.М.Самойленко, Я.Б.Олійник, Л.П.Вішнікіна, І.О.Діброва. – К.: Ніка-Центр, 2014. – 352 с. 	<p>завдання і методика проведення. Аналіз змісту програмних практичних робіт</p>	
<p>Тиж. 33-35. 12.04.-30.04.21 6 акад. год.</p>	<p>Тема 5. Засоби навчання географії. Лекція 7. Засоби навчання географії (4 год.).</p> <p><i>План:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття «засоби навчання географії». Функції і класифікація засобів навчання географії. 	<p>Лекція 4 год. Практичні заняття 2 год</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Дидактика географії : монографія (електронна версія) / В.М. Самойленко, О.М. Топузов, Л.П. Вішнікіна, І.О. Діброва. – К. : Ніка-Центр, 2013. – 570 с 2. Дидактика географії : Монографія / В.М.Самойленко, О.М.Топузов, Л.П.Вішнікіна, О.Ф.Надтока, І.О.Діброва. – К.: Педагогічна думка, 2014. – 586 с. 	<p><i>10 год.</i> Аналіз шкільних підручників з географії (10 год.) Географічний майданчик та робота на ньому (4 год.)</p>	<p>15 балів</p>

	<ol style="list-style-type: none"> 2. Підручники географії, їх функції. Методичні вимоги до підручника географії. Структура підручника. Основні прийоми роботи з текстом та позатекстовими компонентами підручника. 3. Навчальні географічні карти як джерело знань. Функції географічних карт. Класифікації карт. Система картографічних знань та вмінь. Прийоми роботи з картою. 4. Глобус, його особливості і можливості як навчальної моделі. Зміст та методика роботи з глобусом в різних класах. 5. Статистичні матеріали на уроках географії та робота з ними в процесі навчання. 6. Комп'ютер як засіб навчання географії. Сучасні мультимедійні засоби навчання. 7. Кабінет географії і його значення в організації навчально-виховної роботи. Функціональні зони кабінету географії. Етапи створення кабінету географії. 		<ol style="list-style-type: none"> 3. Душина И.В.; Понурова Г.А. Методика преподавания географии: Пособие для учителей и студентов педагогических университетов и институтов . – М. : Просвещение, 1996. – 192с. 4. Загальна методика навчання географії : підручник [з грифом МОНМС України] / О.М. Топузов, В.М. Самойленко, Л.П. Вішнікіна. – К. : ДНВП "Картографія", 2012. – 512 с. 5. Кобернік С.Г. Методика навчання географії в загальноосвітніх навчальних закладах : навч. посіб. / С.Г. Кобернік., Р.Р. Коваленко., О.Я. Скуратович.; за ред. С.Г. Коберніка. – К. : Навч. книга, 2005. – 319 с. 6. Навчання географії : Понятійно-термінологічний словник (Рекомендовано МОН України як понятійно-термінологічний словник для вищих навчальних закладів / В.М.Самойленко, Я.Б.Олійник, Л.П.Вішнікіна, І.О.Діброва. – К.: Ніка-Центр, 2014. – 352 с. 		
--	--	--	---	--	--

6. Методичні розробки практичних занять

Практичне заняття № 1. Методика навчання географії як наука. Державний стандарт освіти. Аналіз шкільних програм з географії.

МЕТА:

1. Формувати розуміння суті понять "методологія" та "методика" навчання географії, поглибити знання про методику викладання географії як науку, її предмет, об'єкт, структуру, завдання та проблеми, зв'язки з іншими науками; формувати уявлення про методи досліджень в МНГ, про основні етапи розвитку шкільних курсів географії та МНГ в Україні та за кордоном; ознайомитись з методичними ідеями провідних українських вчених-методистів.

2. Закріпити знання нормативно-правової бази викладання географії в школі, ознайомитися з державним стандартом базової і повної середньої освіти в цілому та вимогами освітньої галузі «Природознавство» зокрема; ознайомитися зі змістом та структурою навчальної програми з географії, з'ясувати особливості структури і змісту окремих курсів; формувати вміння аналізувати навчальну програму з географії та програми окремих курсів та вміння користуватися навчальною програмою в професійній діяльності.

3. Ознайомитись зі структурою шкільної географії в умовах реформування географічної освіти, виявити освітньо-виховну і завдання шкільної географії в цілому та окремих її курсів, розділів, тем.

ОБЛАДНАННЯ: Державний стандарт базової і повної середньої освіти, навчальні програми з географії для ЗЗСО

ХІД ЗАНЯТТЯ

I. Теоретичний блок

1. Розкрити суть понять "методологія" і "методика" викладання географії.
2. Що вивчає методика викладання географії? Назвіть предмет та об'єкт дослідження МНГ як науки. Розкрийте теоретичні аспекти МНГ як науки. В чому полягає прикладне значення МНГ? Які завдання методики навчання географії?
3. Охарактеризуйте структуру МНГ. Які завдання загальної і окремих методик викладання географії? Які проблеми стоять перед сучасною МНГ в умовах реформування шкільної освіти?
4. Охарактеризуйте методи науково-педагогічного дослідження у МНГ.
5. Розкрийте зв'язки МНГ з іншими науками та з практичною діяльністю вчителя географії.
6. Охарактеризуйте основні етапи розвитку ШКГ та МНГ в Україні та за кордоном.
7. Розкрийте сутність різних підходів до викладання географії в різних країнах світу.
8. Якими нормативно-правовими документами керується вчитель географії у своїй діяльності? Що таке Державний стандарт освіти? Структура Державного стандарту базової і повної освіти.
9. Охарактеризувати освітню галузь «Природознавство». За яким принципом в ній викладені державні вимоги до загальноосвітньої підготовки учнів?
10. Що таке навчальна програма? Які існують способи побудови навчальних програм? За яким принципом побудована програма з географії? Доведіть.
11. Яким вимогам має відповідати навчальна програма?
12. Охарактеризувати структуру навчальної програми.
13. Розкрийте мету, завдання шкільної географічної освіти та її місце в структурі освіти. Які проблеми існують в сучасному змісті і структурі шкільної географічної освіти?
14. Розкрийте проблеми розробки державного стандарту та концепції географічної освіти в Україні.

Проблемні питання до теоретичного блоку

1. Що, на вашу думку, відіграє більшу роль на шляху до педагогічної майстерності: базова теоретична психолого-педагогічна та методична підготовка чи досвід роботи?
2. Якими професійними якостями повинен володіти сучасний учитель географії?

3. Як ви розумієте твердження «Шкільна географія - це пряма проекція географічної науки на школу»?
4. Яке значення має шкільна географічна освіта у формуванні світогляду учнів?
5. Який взаємозв'язок між навчальною програмою та Державним стандартом?
6. Які причини переходу школи на нові навчальні програми з географії?

II. Практичний блок

Завдання 1. За допомогою пояснювальної записки навчальної програми з географії виявити мету та освітньо-виховне значення шкільної географії в цілому та кожного окремого курсу географії.

Завдання 2. Підготувати коротке повідомлення про методичні ідеї одного з провідних методистів та вчителів географії (методичні погляди К.Д. Ушинського, С. Русової, М.І. Пірогова, Д.Д. Семенова, М.В. Гоголя. Праці М.М. Баранського, А.В. Даринського, Л.М. Панчешникової, І.С. Матрусова, М.М. Паламарчука, В.П. Замкового, П.Г. Шищенка, П.О. Масляка, В.П. Корнеєва, А.Й. Сиротенка, В. М. Герасимчука, Л.І. Крулик, П.А. Тутковського та ін.).

Завдання 3. Підготувати повідомлення про особливості географічної освіти в одній з країн світу (чи в регіоні).

Завдання 4. Співставити вимоги однієї зі змістовних ліній освітньої галузі «Природознавство» з державними вимогами до загальноосвітньої підготовки учнів, викладених в програмі одного з курсів географії. Зробити висновок про взаємозв'язок між Державним стандартом і навчальною програмою з географії.

Назва змістовної лінії	Вимоги державного стандарту	Вимоги навчальної програми

Завдання 5. Проаналізувати навчальну програму з географії для загальноосвітніх шкіл за планом, поданим в додатку 1.

Завдання 6. Проаналізувати програму окремого курсу географії (за вказівкою викладача) за планом (додаток 2.).

Методичні поради

Готуючись до заняття, ознайомтесь зі змістом лекцій «МНГ як наука» та «Історія розвитку ШКГ та МНГ», зверніть особливу увагу на специфіку цієї дисципліни, предмет і завдання у фаховій підготовці учителя географії. Глибокого осмислення потребують поняття «методика», «методологія», «метод» та ін. Важливо з першого заняття усвідомити мету і завдання курсу, його структуру і місце в системі інших наук, що забезпечують вашу фахову підготовку. Для самоконтролю спробуйте дати відповіді на питання теоретичного блоку.

Зверніть увагу на проблемні питання до теоретичного блоку та продумайте відповіді на них.

На дане практичне заняття необхідно виконати завдання для самостійної роботи з тем № 1, 2, 3 («Методи досліджень в МНГ», «Історія розвитку ШКГ та МНГ в Україні в ХХ ст.», «Сучасні тенденції розвитку ШКГ та МНГ за кордоном»). В процесі роботи використовуйте методичні рекомендації до самостійної роботи. При роботі над темою „*Методи досліджень в МНГ*” слід звернути увагу на відмінності між методами теоретичного та експериментально-емпіричного рівнів; на основі опрацьованої літератури скласти коротку характеристику кожного з методів; проаналізувати які з методів мають провідне значення на сучасному етапі розвитку МНГ. Під час опрацювання теми «*Історія розвитку ШКГ та МНГ в Україні в ХХ ст.*» слід звернути особливу увагу на основні події в розвитку МНГ та ШКГ протягом ХХ ст. та на початку ХХІ ст.; ознайомитись з внеском провідних українських та закордонних методистів у розвиток МНГ; на основі методичної преси підготувати реферативні роботи або повідомлення з питання педагогічної спадщини та основних методичних ідей одного з методистів (завдання 3.).

При вивченні питання про *сучасні тенденції розвитку ШКГ та МНГ за кордоном* слід з'ясувати основні підходи до організації системи географічної освіти та до створення навчальних програм з географії в різних країнах світу; підготувати реферат або повідомлення з питання особливостей розвитку географічної освіти в окремому регіоні чи окремій країні світу (завдання 4).

Ознайомтеся з Державним стандартом освіти. Зверніть особливу увагу на освітню галузь «Природознавство». Підготуйте відповіді на теоретичні та проблемні питання з теми на основі тексту

лекції та рекомендованої літератури. Ознайомтеся з навальною програмою з географії. Осмислення потребують мета, завдання шкільної географії в цілому та її окремих курсів, вимоги до загальноосвітньої підготовки учнів. Здійснюючи письмовий аналіз програм, робіть короткі записи, не вдавайтеся в подробиці, наводьте лише окремі приклади.

Матеріал до вивчення теми

Навчальна програма – це документ, що визначає зміст і обсяг знань, умінь і навичок з кожного навчального предмету, які підлягають засвоєнню, зміст розділів і тем з розподілом їх за роками навчання.

Способи побудови навчальної програми:

- лінійний спосіб передбачає послідовний виклад навчального матеріалу від простого до складного відповідно до принципів систематичності, послідовності і доступності навчання;
- спіральний – неперервне розширення і поглиблення знань з певної теми;
- концентричний – повторне вивчення певних розділів і тем для глибшого проникнення в сутність явищ і процесів;
- змішаний – комбінація різних способів викладу матеріалу.

Навчальна програма з географії побудована за лінійно-концентричним способом, т.т. з одного боку матеріал викладається послідовно від простого до складного, а з іншого – курс передбачає повторне вивчення окремих розділів і тем, але на більш складному рівні.

Вимоги до навчальних програм:

- високий науковий рівень;
- виховний потенціал;
- генералізація (відбір) навчального матеріалу на основі фундаментальних положень сучасної науки;
- групування матеріалу навколо провідних ідей;
- розвантаження від надто складного і другорядного матеріалу;
- реалізація взаємозв'язку науки, практики і виробництва;
- формування умінь і навичок учнів.

Структура навчальної програми з географії:

1. Пояснювальна записка.
2. Програми окремих курсів географії (6-й клас – загальна географія, 7-й клас – географія материків і океанів, 8-й клас – фізична географія України 9-й клас – соціально-економічна географія України, 10-й клас - соціально-економічна географія світу).

В програмі кожного курсу виділяються:

- кількість годин, відведених на вивчення розділу (теми);
- зміст навчального матеріалу;
- державні вимоги до загальноосвітньої підготовки учнів.

Рекомендована література

1. Баранский Н.Н. Методика преподавания экономической географии. - М.: Просвещение, 1989.
2. Бойко В. Закордонний досвід розвитку географії рідного краю // Географія та основи економіки в школі. – 2004. -№ 5. – С.28-29.
3. Дидактика географії : монографія (електронна версія) / В.М. Самойленко, О.М. Топузов, Л.П. Вішнікіна, І.О. Діброва. – К. : Ніка-Центр, 2013. – 570 с
4. Дидактика географії : Монографія / В.М.Самойленко, О.М.Топузов, Л.П.Вішнікіна, О.Ф.Надтока, І.О.Діброва. – К.: Педагогічна думка, 2014. – 586 с.
5. Заболотний В. Становлення і розвиток шкільної географічної освіти в Україні // Географія та основи економіки в школі. – 1997.
6. Загальна методика навчання географії : підручник [з грифом МОНМС України] / О.М. Топузов, В.М. Самойленко, Л.П. Вішнікіна. – К. : ДНВП "Картографія", 2012. – 512 с.
7. Іванова І. Педагогічна діяльність та спадщина Павла Аполлоновича Тутковського // Географія та основи економіки в школі. – 2000. -№ 4. – С.50-52.
8. Коберник С. Методика викладання географії в школі: Навчально-методичний посібник. – К.: Стафед-2, 2000. – С.11-13.
9. Коберник С.Г. та ін.. Методика викладання географії в школі: Навчально-методичний посібник. / С.Г. Коберник. – К.: Стафед-2, 2000. – 320 с.
10. Коберник С.Г. Методика навчання географії в загальноосвітніх навчальних закладах : навч. посіб. / С.Г. Коберник., Р.Р. Коваленко., О.Я. Скуратович.; за ред. С.Г. Коберніка. – К. : Навч. книга, 2005. – 319 с.

11. Максаковский В.П. Научные основы школьной географии. - М., 1982.
12. Навчання географії : Понятійно-термінологічний словник (Рекомендовано МОН України як понятійно-термінологічний словник для вищих навчальних закладів / В.М.Самойленко, Я.Б.Олійник, Л.П.Вішнікіна, І.О.Діброва. – К.: Ніка-Центр, 2014. – 352 с.
13. Пінчук І.М. Освітня діяльність і педагогічні погляди С. Русової / 1856-1940: Автореф. дис. канд. пед. наук. – К., 1994.
14. Русова С. Вибрані педагогічні твори. – К.: Освіта, 1996.
15. Соловей М. Шкільна географія і краєзнавство у педагогічній спадщині Софії Русової // Географія та основи економіки в школі. – 2000.
16. Шоробура І.М. Шкільна географічна освіта: історія, проблеми, перспективи. – Кам'янець–Подільський: бетка, 2005. – 350 с.
17. Навчальні програми з географії для закладів загальної середньої освіти.. – Київ, 2017. – 20 с.
18. Державний стандарт базової і повної середньої освіти (2013 р.).

ДОДАТОК 1.

ПЛАН АНАЛІЗУ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ

1. Структура програми.
2. Аналіз пояснювальної записки: мета і завдання навчання географії, педагогічні вимоги, яким відповідає викладання географії в школі, методичні особливості програми.
3. Аналіз програми:
  - науковий рівень програми, її відповідність сучасному рівню розвитку географічної науки;
  - розкриття програмою основних ідей методичної та педагогічної науки: реалізація лінійно-концентричного принципу побудови програми; реалізація краєзнавчого, екологічного, економічного підходів, принципів гуманізації, соціологізації в навчанні географії; наявність внутрішньопредметних та міжпредметних зв'язків; спрямування на розумовий розвиток учнів та активізацію їх пізнавальної діяльності; оцінка програми з точки зору її доступності для різних вікових груп учнів;
  - методичне оформлення програми: основні розділи в складі окремих курсів географії, умовні позначення і рубрики програми, особлива роль заключних розділів програм окремих курсів, вимоги до знань і вмінь учнів.

ДОДАТОК 2.

ПЛАН АНАЛІЗУ ПРОГРАМИ ШКІЛЬНОГО КУРСУ ГЕОГРАФІЇ

1. Об'єм, структура і зміст курсу.
2. Освітнє значення курсу, його науковий рівень. Основні компоненти географічних знань. Взаємозв'язок знань і умінь.
3. Виховна спрямованість програми (формування світоглядних ідей, напрями виховання, краєзнавча спрямованість тощо.)
4. Розвивальна спрямованість програми (увага до теоретичних питань, частка завдань на аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, встановлення причинно-наслідкових зв'язків тощо).
5. Міжпредметні зв'язки. Знання і вміння з попередніх курсів, які використовуються в якості опорних.
6. Спрямованість програми на активізацію пізнавальної діяльності учнів.
Рубрики і розділи програми, до яких необхідно звертатися вчителю при підготовці до уроку

Практичне заняття № 4

Принципи навчання географії. Краєзнавчий принцип у викладанні географії

МЕТА: закріпити знання про принципи навчання географії; закріпити знання про принципи навчання географії, ознайомитись з сутністю краєзнавчого принципу навчання як специфічного дидактичного принципу в процесі викладання географії, на основі програми з географії та методичної літератури з'ясувати можливості та методичні особливості використання краєзнавчого матеріалу на уроках географії; формувати первинні вміння використовувати дидактичні принципи в процесі викладання географії, розробляти фрагменти уроків з врахуванням різних дидактичних принципів; виховувати педагогічний такт, повагу до педагогічної діяльності, розробляти фрагменти уроків з використанням краєзнавчих матеріалів; виховувати відчуття патріотизму.

ОБЛАДНАННЯ: навчальні програми та підручники з географії для ЗЗСО, методична преса, підручники з методики викладання географії.

ХІД ЗАНЯТТЯ

I. Теоретичний блок

1. Розкрити суть поняття «дидактичні принципи». Які функції виконують принципи навчання?
2. Розкрити зміст різних підходів до класифікації принципів навчання?
3. Охарактеризувати суть та основні шляхи реалізації наступних принципів навчання: принцип науковості; принцип доступності; принцип систематичності і послідовності навчання; принцип свідомості та активності учнів у навчанні; принцип індивідуального підходу у навчанні; принцип зв'язку навчання з життям; принцип наочності; принцип виховую чого навчання; принцип емоційності навчання.
4. Розкрити суть поняття «дидактичні принципи». Які функції виконують принципи навчання?
5. Розкрити зміст різних підходів до класифікації принципів навчання?
6. Розкрити сутність та значення краєзнавчого принципу навчання географії. Які дидактичні можливості краєзнавчого принципу навчання на уроках географії?
7. Наведіть приклади тем, які мають найбільші можливості застосування краєзнавчого матеріалу при викладанні. Запропонуйте методи і методичні прийоми їх використання.

II. Практичний блок

Завдання 1. Розробити текст розповіді-пояснення вчителя до однієї з тем курсу «Загальна географія» з дотриманням принципів науковості, доступності викладу матеріалу та зв'язку навчання з життям.

Завдання 2. Розробити фрагмент уроку з курсу «Географія материків та океанів» з використанням активної пізнавальної діяльності учнів.

Завдання 3. Розробити диференційовані завдання для перевірки знань учнів на уроці (тема за вибором).

Завдання 4. Проаналізувати навчальну програму одного з шкільних курсів географії з метою виявлення тем, які доцільно викладати на краєзнавчій основі. Результати аналізу занести до таблиці:

Курс, розділ, тема навчальної програми	Краєзнавчий зміст	Учні повинні	
		знати	уміти

Завдання 5. Випишіть з підручника краєзнавчі завдання та вправи. Виконайте одне з них.

Завдання 6. Розробіть фрагмент уроку з використанням краєзнавчих матеріалів. Вкажіть курс, тему, на якому етапі уроку використовуються краєзнавчі матеріали; викладіть зміст пояснення вчителя, питання для бесіди; вкажіть, які матеріали використовуються та розкрийте методику використання краєзнавчих матеріалів на даному уроці.

Додаткове завдання (за бажанням):

Підготуйте повідомлення до однієї з тем (за вибором):

1. «Шляхи активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів на уроках географії»
2. «Виховний потенціал шкільних курсів географії»
3. «Принципи навчання як основні дидактичні вимоги до організації навчання географії»
4. «Організаційні форми шкільного географічного краєзнавства»
5. «Історія географічного краєзнавства в Україні»
6. «Краєзнавчі ідеї відомих методистів, географів, педагогів».

Рекомендована література

1. Дидактика географії : монографія (електронна версія) / В.М. Самойленко, О.М. Топузов, Л.П. Вішнікіна, І.О. Діброва. – К. : Ніка-Центр, 2013. – 570 с
2. Дидактика географії : Монографія / В.М.Самойленко, О.М.Топузов, Л.П.Вішнікіна, О.Ф.Надтока, І.О.Діброва. – К.: Педагогічна думка, 2014. – 586 с.
3. Душина И.В.; Понурова Г.А. Методика преподавания географии: Пособие для учителей и студентов педагогических университетов и институтов . – М. : Просвещение, 1996. – 192с.
4. Загальна методика навчання географії : підручник [з грифом МОНМС України] / О.М. Топузов, В.М. Самойленко, Л.П. Вішнікіна. – К. : ДНВП "Картографія", 2012. – 512 с.

5. Коберник С. Методика навчання географії в школі: Навчально-методичний посібник. – К.: Стафед-2, 2000. – С.7-11.
6. Коберник С.Г. Методика навчання географії в загальноосвітніх навчальних закладах : навч. посіб. / С.Г. Коберник., Р.Р. Коваленко., О.Я. Скуратович.; за ред. С.Г. Коберніка. – К. : Навч. книга, 2005. – 319 с.
7. Корнєєв В.П. Форми організації навчання в школі: Посібник для вчителя. – Кам'янець-Подільський: „Абетка”, 2004.-224 с.
8. Методика обучения географии в общеобразовательных учреждениях: учебное пособие для студентов вузов / [Душина И.В., Пятунин В.Б., Летьгин А.А. и др.] ; под ред. И.В. Душиной. – М. : Дрофа, 2007. – 509, [3] с.
9. Навчання географії : Понятійно-термінологічний словник (Рекомендовано МОН України як понятійно-термінологічний словник для вищих навчальних закладів / В.М.Самойленко, Я.Б.Олійник, Л.П.Вішнікіна, І.О.Діброва. – К.: Ніка-Центр, 2014. – 352 с.
10. Чернов Б.О. Методи навчання географії в школі : посіб. для вчителів / Б.О. Чернов, В.П. Корнєєв; за ред. А.М. Алексюка та А.Й. Сиротенка. – К. : Рад. шк., 1986. – 174 с.
11. Краєзнавчий принцип навчання: історичний аспект // Географія та основи економіки в школі. – 1998.
12. Методика обучения географии в общеобразовательных учреждениях: учебное пособие для студентов вузов / [Душина И.В., Пятунин В.Б., Летьгин А.А. и др.] ; под ред. И.В. Душиной. – М. : Дрофа, 2007. – 509, [3] с.
13. Навчання географії : Понятійно-термінологічний словник (Рекомендовано МОН України як понятійно-термінологічний словник для вищих навчальних закладів / В.М.Самойленко, Я.Б.Олійник, Л.П.Вішнікіна, І.О.Діброва. – К.: Ніка-Центр, 2014. – 352 с.
14. Чернов Б.О. Методи навчання географії в школі : посіб. для вчителів / Б.О. Чернов, В.П. Корнєєв; за ред. А.М. Алексюка та А.Й. Сиротенка. – К. : Рад. шк., 1986. – 174 с.
15. Корнєєв В.П. Форми організації навчання в школі: Посібник для вчителя. – Кам'янець-Подільський: „Абетка”, 2004.-224 с.
16. Костриця М. Витоки географічного краєзнавства в Україні. // Географія та основи економіки в школі. – 1999. - № 3; 2000. - № 1.

Практичне заняття № 3 **Методи навчання географії**

МЕТА: закріпити, узагальнити та систематизувати знання про методи навчання географії та методичні особливості їх застосування на уроці; формувати вміння правильно добирати методи навчання у відповідності до теми, мети та змісту уроку, вікових та індивідуальних особливостей учнів; розвивати вміння застосовувати різноманітні методи в процесі навчання географії; виховувати поважливе ставлення до професії вчителя, педагогічний такт.

ОБЛАДНАННЯ: навчальні програми та підручники з географії.

I. Теоретичний блок

1. Що таке «метод навчання»? Розкрити суть різних класифікацій методів навчання.
2. Охарактеризувати класифікацію методів навчання за джерелом знань.
3. Які переваги та недоліки мають різні словесні методи навчання?
4. Чим відрізняється ілюстрація, демонстрація та спостереження?
5. Охарактеризуйте практичні методи навчання. Яка суть методу проєктів?
6. Розкрийте суть класифікації методів навчання географії за характером навчально-пізнавальної діяльності учнів.
7. Які переваги та недоліки пояснювально-ілюстративного та репродуктивного методів навчання?
8. Розкрийте суть методу проблемного викладу знань.
9. Суть та дидактичні можливості частково-пошукового та дослідницького методів навчання.
10. Розкрийте суть пасивних, активних та інтерактивних методів навчання географії.
11. Чим керується вчитель при виборі методів навчання?

II Практичний блок

Завдання 1. На уроці формуються уявлення учнів про такі грізні явища, як виверження вулкану та землетрус. Запропонуйте методи навчання для розгляду цих явищ. Обґрунтуйте свій вибір.

Завдання 2. Розробіть фрагмент уроку, на якому вивчається фізико-географічне положення

Південної Америки. Який метод слід обрати, якщо до цього учні вже вивчили декілька материків?

Завдання 3. Скласти тексти для розповіді-опису, розповіді-пояснення, розповіді за особистими враженнями, художньої розповіді, які можна використовувати на уроках географії. Чим відрізняються різні види розповіді?

Завдання 4. Розробити питання для репродуктивної та евристичної бесіди до однієї з тем курсу загальної географії.

Завдання 5. Розробити інструктаж для учнів 6-го класу з правил нанесення різних об'єктів на контурну карту.

Завдання 6. Розробити фрагмент уроку із застосуванням методу проблемного викладу знань.

Завдання 7. Розробити фрагмент уроку з використанням частково-пошукового або дослідницького методу навчання.

Методичні поради

Готуючись до заняття опрацюйте лекційний матеріал, педагогічну та методичну літературу, присвячену методам навчання. Виконуючи завдання 1-2 оберіть метод, за допомогою якого ви пропонуєте розглядати навчальний матеріал, розпишіть фрагмент уроку, на якому розглядаються відповідні питання. При виборі методів керуйтеся змістом навчального матеріалу, його місцем в структурі курсу та віковими особливостями учнів. При виконанні завдання 3. Ознайомтеся з особливостями різних видів розповіді та складіть текст розповіді-опису, розповіді-пояснення, розповіді за особистими враженнями, художньої розповіді до однієї з тем шкільного курсу географії (за вибором). При виконанні завдання 4. оберіть тему шкільного курсу географії, ознайомтеся зі змістом навчального матеріалу та складіть питання для репродуктивної та евристичної бесіди з цієї теми. При виконанні завдання 5. Ознайомтеся з правилами оформлення контурних карт та складіть текст інструктажу для учнів по роботі з контурними картами. Виконуючи завдання 6., оберіть тему, доберіть до неї необхідний ілюстративний та демонстраційний матеріал, а потім розпишіть методику його застосування на уроці. Для виконання завдання 7. Ознайомтеся зі змістом шкільного курсу соціально-економічної географії України, оберіть тему та продумайте 2-3 завдання практичного характеру, розпишіть методику виконання одного із завдань учнями.

Рекомендована література

1. Дидактика географії : монографія (електронна версія) / В.М. Самойленко, О.М. Топузов, Л.П. Вішнікіна, І.О. Діброва. – К. : Ніка-Центр, 2013. – 570 с
2. Дидактика географії : Монографія / В.М.Самойленко, О.М.Топузов, Л.П.Вішнікіна, О.Ф.Надтока, І.О.Діброва. – К.: Педагогічна думка, 2014. – 586 с.
3. Загальна методика навчання географії : підручник [з грифом МОНМС України] / О.М. Топузов, В.М. Самойленко, Л.П. Вішнікіна. – К. : ДНВП "Картографія", 2012. – 512 с.
4. Коберник С. Методика навчання географії в школі: Навчально-методичний посібник. – К.: Стафед-2, 2000. – С.7-11.
5. Коберник С.Г. Методика навчання географії в загальноосвітніх навчальних закладах : навч. посіб. / С.Г. Коберник., Р.Р. Коваленко., О.Я. Скуратович.; за ред. С.Г. Коберніка. – К. : Навч. книга, 2005. – 319 с.
1. Корнєєв В.П. Форми організації навчання в школі: Посібник для вчителя. – Кам'янець-Подільський: „Абетка”, 2004. -224 с.
6. Навчання географії : Понятійно-термінологічний словник (Рекомендовано МОН України як понятійно-термінологічний словник для вищих навчальних закладів / В.М.Самойленко, Я.Б.Олійник, Л.П.Вішнікіна, І.О.Діброва. – К.: Ніка-Центр, 2014. – 352 с.
2. Чернов Б.О. Методи навчання географії в школі : посіб. для вчителів / Б.О. Чернов, В.П. Корнєєв; за ред. А.М. Алексюка та А.Й. Сиротенка. – К. : Рад. шк., 1986. – 174 с.
3. Корнєєв В.П. Форми організації навчання в школі: Посібник для вчителя. – Кам'янець-Подільський: „Абетка”, 2004. -224 с.
4. Ісаєва Г. Інтерактивні методи навчання під час вивчення географії в школі // Географія та основи економіки в школі. – 2004. – № 4 – С. 43-45.

Практичне заняття № 4

Формування географічних знань, умінь і навичок, компетентностей у процесі навчання географії. Програмні практичні роботи з географії

МЕТА: закріпити знання структури географічних знань та методики їх формування, ознайомитися з системою географічних понять шкільного курсу географії; закріпити знання понять „географічні уміння і навички”, ознайомитись з системою умінь і навичок, які

формується в процесі вивчення географічних курсів в школі; оволодіти прийомами формування загальних та одиничних понять, уявлень, причинно-наслідкових зв'язків, закономірностей та світоглядних ідей; формувати первинні методичні уміння формувати в учнів географічні уміння і навички; ознайомитися зі змістом практичних робіт з географії та оволодіти уміннями розробляти інструкції до практичних робіт; ознайомитися з системою компетентностей, які формуються в шкільних курсах географії; виховувати педагогічний такт.

ОБЛАДНАННЯ: навчальні програми та підручники з географії для 6-11 класів, атласи.

I. Теоретичний блок

1. Дати визначення понять „процес навчання”, „компоненти процесу навчання”, „структура процесу навчання”. Структура географічних знань.
2. Що таке географічні поняття? Пояснити різницю між загальними та одиничними поняттями, навести приклади. Прийоми формування загальних та одиничних географічних понять.
3. Що таке географічні уявлення? Чим вони відрізняються від географічних понять? Прийоми формування географічних уявлень.
4. Що таке географічні закономірності? Наведіть приклади. Методика формування знання географічних закономірностей в процесі вивчення шкільних курсів географії.
5. Методика встановлення причинно-наслідкових зв'язків при вивченні географії.
6. Чим світоглядні ідеї відрізняються від інших складових системи географічних знань? Які особливості формування світоглядних ідей при вивченні географії в школі.
7. Чим відрізняються уміння і навички? Що таке первинні та вторинні уміння? Наведіть приклади.
8. Наведіть приклади теоретичних та практичних умінь і навичок учнів.
9. Які загальнонавчальні уміння і навички формуються при вивченні географії? Наведіть приклади власне географічних умінь і навичок.
10. Основні етапи формування географічних умінь і навичок. Прийоми формування умінь і навичок в процесі вивчення географії.
11. Що таке вправи? Класифікація вправ за характером навчальної діяльності учнів і дидактичною метою.
12. Що таке практичні роботи? Етапи проведення практичної роботи. Види практичних робіт в шкільному курсі географії. Методика планування і проведення практичної роботи.

II Практичний блок

Завдання 1. Розробити фрагменти уроків з використанням індуктивного і дедуктивного шляхів формування понять.

Завдання 2. Розробити методику формування одиничних понять з використанням типових планів характеристики географічних об'єктів.

Завдання 3. Проаналізувати програму з метою виявлення географічних закономірностей при вивченні шкільних курсів географії. Результати оформити у вигляді таблиці:

Курс, тема	Географічні закономірності

Розробити методику вивчення однієї з географічних закономірностей (за вибором).

Завдання 4. Проаналізувати зміст окремого шкільного курсу географії (за вказівкою викладача) з метою виявлення можливостей для встановлення причинно-наслідкових зв'язків. Результати оформити у вигляді таблиці:

Тема	Причинно-наслідкові зв'язки	Методи і прийоми встановлення причинно-наслідкових зв'язків

Завдання 5. Навести приклади світоглядних ідей, які формуються при вивченні шкільних курсів географії. Запропонувати методику формування однієї з ідей (вказати клас, тему, прийоми формування світоглядної ідеї).

Завдання 6. Розробити вправи, спрямовані на формування в учнів умінь:

- визначати географічні координати та відстані за картою;
- переводити числовий масштаб в іменований;
- визначати поясний та місцевий час.

При виконанні завдання чітко виділяти основні етапи формування умінь (додаток 1.). Скласти алгоритм вирішення запропонованих завдань для учнів.

Завдання 7. Проаналізувати програмні практичні роботи одного з шкільних курсів географії (за вибором). Ознайомитися з інструкцією з підготовки і проведення програмної практичної роботи (додаток 2). Скласти методичну розробку однієї з практичних робіт (за вибором). Розробити алгоритм для учнів до виконання даної роботи.

Завдання 8. На основі навчальної програми з географії для ЗЗСО ознайомитись з системою компетентностей, що формуються в процесі вивчення шкільних курсів географії.

Рекомендована література

1. Дидактика географії : монографія (електронна версія) / В.М. Самойленко, О.М. Топузов, Л.П. Вішнікіна, І.О. Діброва. – К. : Ніка-Центр, 2013. – 570 с
2. Дидактика географії : Монографія / В.М.Самойленко, О.М.Топузов, Л.П.Вішнікіна, О.Ф.Надтока, І.О.Діброва. – К.: Педагогічна думка, 2014. – 586 с.
3. Душина И.В.; Понурова Г.А. Методика преподавания географии: Пособие для учителей и студентов педагогических университетов и институтов . – М. : Просвещение, 1996. – 192с.
4. Загальна методика навчання географії : підручник [з грифом МОНМС України] / О.М. Топузов, В.М. Самойленко, Л.П. Вішнікіна. – К. : ДНВП "Картографія", 2012. – 512 с.
5. Кобернік С.Г. Методика навчання географії в загальноосвітніх навчальних закладах : навч. посіб. / С.Г. Кобернік., Р.Р. Коваленко., О.Я. Скуратович.; за ред. С.Г. Коберніка. – К. : Навч. книга, 2005. – 319 с.
6. Навчання географії : Понятійно-термінологічний словник (Рекомендовано МОН України як понятійно-термінологічний словник для вищих навчальних закладів / В.М.Самойленко, Я.Б.Олійник, Л.П.Вішнікіна, І.О.Діброва. – К.: Ніка-Центр, 2014. – 352 с.

ДОДАТОК 1.

ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ УМІНЬ:

1. Інструктаж вчителя
2. Пробні вправи
3. Тренувальні вправи
4. Самостійне виконання дій (контрольні вправи)

ДОДАТОК 2.

Тема практичної роботи

Мета:

Обладнання:

Хід роботи:

1. Інструктаж вчителя
2. Пробні вправи
3. Тренувальні вправи
4. Контрольні вправи

Практичне заняття № 5. Засоби навчання географії

МЕТА: закріпити знання про засоби навчання географії, підручник як основний засіб навчання географії, про його функції та структуру, роль наочних посібників в навчанні географії, розкрити значення роботи з картою на уроках географії.; ознайомитися з вимогами до сучасних підручників географії, з прийомами роботи з підручником на уроці; формувати вміння аналізувати шкільні підручники та застосовувати різні прийоми роботи з підручником на уроці; виховувати педагогічний такт.

ОБЛАДНАННЯ: навчальні програми та підручники з географії для 6–11 кл.

ХІД ЗАНЯТТЯ

I. Теоретичний блок

1. Що таке «засоби навчання»? Яку функцію виконують засоби навчання на уроці географії?
2. Класифікація засобів навчання.

3. Які функції виконує підручник в процесі навчання географії?
4. Які вимоги виставляються до сучасних підручників географії?
5. Яку структуру має підручник географії?
6. Прийоми роботи з підручником на уроках географії.
7. Яку функцію виконують засоби навчання на уроці географії? Класифікація засобів навчання.
8. Географічні карти як засіб навчання. Класифікація географічних карт. Сучасні картографічні засоби навчання.
9. Методичні прийоми роботи з картами.
10. Можливості глобуса як засобу навчання.
11. Методика застосування інших наочних засобів навчання.

II. Практичний блок

Завдання 1. Проаналізувати підручник з географії для учнів 6-10 класів (за вказівкою викладача) за планом:

План аналізу підручника

1. Структура підручника, основні розділи, взаємозв'язок між розділами, між підручником і програмою.
2. Текст підручника, його логічна структура. Співвідношення теоретичного і описового матеріалу в параграфах підручника; переважання індуктивного /дедуктивного/ шляху викладу. Повнота розкриття підручником понять програми.
3. Питання і завдання, їх призначення, переважуючі типи.
4. Ілюстративний матеріал, його кількість, призначення, зв'язок з текстом, якість виконання.
5. Апарат орієнтування підручника, його методичне значення.
6. Завдання, додатки, їх значення, оцінка.
7. Словник термінів, його призначення.
8. Виховна і розвивальна спрямованість підручника, можливості активізації пізнавальної діяльності учнів засобами підручника
9. Доступність для учнів даного віку тексту і позатекстових компонентів підручника.
10. Висновки.

Завдання 2. Розробити завдання для роботи з тестом підручника для учнів 6 та 10 класів.

Завдання 3. Розробити фрагмент уроку з використанням декількох прийомів роботи з підручником.

Завдання 4. Розробити систему завдань з читання і накладання тематичних карт. Вказати клас, тему, обладнання, питання для бесіди з учнями. Зміст завдань може бути наступним:

- провести аналіз меж поширення ґрунтово-рослинних зон методом накладання кліматичних, фізичних карт, карт ґрунтів та рослинності;
- співставити фізичну і кліматичну карти з метою визначення впливу рельєфу на розподіл опадів.

Завдання 5. Розробити завдання для роботи з топографічними картами учнів 6 класу (читання топокарти за умовними знаками) та 8 класу (читання рельєфу за горизонталями, визначення координат, відстаней, напрямків тощо).

Завдання 6. Підготуватися до першого показу учням однієї з карт, дотримуючись наступної послідовності:

- визначення масштабу, ознайомлення з легендою, проекцією тощо;
- підготовка прикладів, які розкривають особливості побудови карти: особливості ґрадусної сітки, шкали висот та глибин тощо;
- складання питань для учнів на визначення таких особливостей.

Кarti для показу: фізична карта світу, кліматична карта світу, політична карта світу, тектонічна карта світу, карта ґрунтів України, економічна карта України.

Методичні поради

Готуючись до виконання практичних завдань, ознайомтеся з функціями, структурою підручника, з системою методичних вимог до сучасних підручників географії. Для виконання

завдання 1. Ознайомтеся зі змістом, структурою та методичним апаратом відповідного підручника та проаналізуйте його за планом. На практичне заняття візьміть з собою підручник, який ви аналізували та презентуйте його іншим студентам. У висновках обов'язково вкажіть позитивні риси та недоліки даного підручника, а також вкажіть ступінь відповідності його сучасним вимогам. При виконанні завдань 2-4 запропонуйте фрагменти уроків з використанням різних прийомів роботи з підручником.

Рекомендована література

1. Дидактика географії : монографія (електронна версія) / В.М. Самойленко, О.М. Топузов, Л.П. Вішнікіна, І.О. Діброва. – К. : Ніка-Центр, 2013. – 570 с
2. Дидактика географії : Монографія / В.М.Самойленко, О.М.Топузов, Л.П.Вішнікіна, О.Ф.Надтока, І.О.Діброва. – К.: Педагогічна думка, 2014. – 586 с.
3. Душина И.В.; Понурова Г.А. Методика преподавания географии: Посо-бие для учителей и студентов педагогических университетов и институтов . – М. : Просвещение, 1996. – 192с.
4. Загальна методика навчання географії : підручник [з грифом МОНМС України] / О.М. Топузов, В.М. Самойленко, Л.П. Вішнікіна. – К. : ДНВП "Картографія", 2012. – 512 с.
5. Кобернік С.Г. Методика навчання географії в загальноосвітніх навчальних закладах : навч. посіб. / С.Г. Кобернік., Р.Р. Коваленко., О.Я. Скуратович.; за ред. С.Г. Коберніка. – К. : Навч. книга, 2005. – 319 с.

8. Методичні рекомендації до виконання самостійної роботи з дисципліни

„Методика навчання географії”

Самостійна робота студентів з МНГ розрахована здійснюється згідно робочого тематичного плану та плану тем для самостійного опрацювання, які містяться в робочій програмі та навчально-методичному комплексі з МНГ та в електронному варіанті в комп'ютерному відділі факультету.

Самостійна робота студентів з географії включає:

- підготовку до практичних та лабораторних занять за розділами, темами або окремими питаннями, які не дублюють теми лекційної частини;
- самостійне вивчення тем навчальної програми, які порівняно нескладні для розуміння та добре забезпечені літературою;
- виконання реферативно-аналітичного огляду педагогічної та методичної періодики і нових видань в області методики викладання географії, створення каталогів навчальної, навчально-методичної та дидактичної літератури до різних курсів географії в сучасній школі;
- елементи моделювання процесу навчання через створення календарно-тематичного та поурочного планування, розробку фрагментів уроків, що демонструють методику розкриття окремих географічних питань або методику використання окремих технологій, методів чи методичних прийомів при викладанні географії.

При виконанні самостійної роботи з окремої теми студенти мають опрацювати декілька запропонованих джерел, скласти конспект чи підготувати реферат з заданої теми, представити результати самостійної роботи викладачу в письмовому вигляді та вільно володіти опрацьованим матеріалом.

Викладач систематично контролює самостійну роботу студентів. Серед форм контролю за самостійною роботою виділяються: семінарські заняття, захист рефератів, контрольні роботи тощо.

Виконання студентом самостійної роботи в повному обсязі є необхідною умовою допуску студентів до заліку чи іспиту.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна форма	заочна форма
Розділ 1. Методика навчання географії як наука. Дидактичні принципи і методи навчання географії.			
1.	Методи досліджень в МНГ	2	4
2.	Історія розвитку ШКГ та МНГ в Україні в ХХ ст. Педагогічні ідеї провідних українських методистів та вчителів географії.	2	6
3.	Сучасні тенденції розвитку ШКГ та МНГ за кордоном	2	4
4.	Ознайомлення з Державним стандартом базової і повної середньої освіти.	2	6
5.	Ознайомлення з структурою і змістом шкільної географічної освіти	2	6

6.	Аналіз шкільних програм з географії	4	14
7.	Краєзнавчий принцип у викладанні географії.	4	14
8.	Інтерактивні методи навчання.	4	12
	Разом за розділом 1.:	22	56
Розділ 2. Формування знань і вмінь учнів в процесі навчання географії. Засоби та форми організації навчання географії.			
9.	Система географічних знань, що формуються в шкільних курсах географії.	4	6
10.	Практичні роботи з географії: зміст, мета, завдання і методика проведення. Аналіз змісту програмних практичних робіт.	5	6
11.	Аналіз шкільних підручників з географії	6	12
12.	Географічний майданчик та робота на ньому.	4	2
	Разом за розділом 2.:	19	26
Розділ 3. Форми організації навчання географії. Технології навчання географії			
	Екскурсії та методика їх організації і проведення	2	4
	Факультативні заняття з географії.	2	4
	Позакласна робота з географії. Тиждень географії в школі.	2	4
16.	Розробка конспектів уроків географії	6	10
17.	Розробка конспектів уроків географії із застосуванням традиційних технологій навчання (технологія пояснювально-ілюстративного, диференційованого, групового та проблемного навчання)	4	8
18.	Метод проектів на уроках географії.	4	4
19.	Розробка навчального проекту.	6	10
	Разом за розділом 3.:	26	44
20.	Розділ 4. Методичні особливості викладання окремих шкільних курсів географії. Самоосвіта вчителя географії.		
21.	Аналіз програми та підручників з курсу «Загальна географія»	2	4
22.	Зміст та методика проведення програмних практичних робіт курсу „Загальна географія”.	2	2
23.	Аналіз програми та підручників з курсу „Географія материків і океанів”	2	4
24.	Зміст та методика проведення програмних практичних робіт в курсі „Географія материків і океанів”	2	2
25.	Аналіз програми та підручників з курсу «Україна у світі: природа, населення» (8-й клас).	3	4
26.	Зміст та методика проведення програмних практичних робіт з курсу «Україна у світі: природа, населення» (8-й клас).	2	2
27.	Аналіз програми та підручників з курсу «Україна і світове господарство» (9-й клас).	3	4
28.	Зміст та методика проведення програмних практичних робіт з курсу «Україна і світове господарство» (9-й клас).	2	2
29.	Ознайомлення з Концепцією профільної освіти в Україні	3	2
	Програмне забезпечення профільних географічних курсів. Аналіз програм курсу «Соціально-економічна географія світу» для профільних класів (10-11 класи).	4	4

30.	Атестація вчителів: суть, завдання, порядок. Положення про атестацію вчителів.	6	6
	Разом за розділом 3.:	31	36
	Разом за семестр:	98	162

8. Література для вивчення дисципліни.

Базова

1. Дидактика географії : монографія (електронна версія) / В. М. Самойленко, О. М. Топузов, Л.П. Вішнікіна, І.О. Діброва. – К. : Ніка-Центр, 2013. – CD, ISBN 978-966-521-619-3. – 570 с
2. Загальна методика навчання географії : підручник [з грифом МОНМС України] / О.М. Топузов, В.М. Самойленко, Л.П. Вішнікіна. – К. : ДНВП "Картографія", 2012. – 512 с.
3. Коберник С. Методика навчання географії в школі: Навчально-методичний посібник. – К.: Стафед-2, 2000. – С.7-11.
4. Коберник С.Г. Методика навчання географії в загальноосвітніх навчальних закладах : навч. посіб. / С.Г. Коберник., Р.Р. Коваленко., О.Я. Скуратович.; за ред. С.Г. Коберніка. – К. : Навч. книга, 2005. – 319 с.
5. Корнєєв В.П. Технології в навчанні географії / В.П. Корнєєв. – Х.: Основа, 2004. – 112 с.
6. Навчання географії : Понятійно-термінологічний словник (Рекомендовано МОН України як понятійно-термінологічний словник для вищих навчальних закладів (протокол засідання комісії з географії НМР МОН України від 10 червня 2014 р.)) / В.М.Самойленко, Я.Б.Олійник, Л.П.Вішнікіна, І.О.Діброва. – К.: Ніка-Центр, 2014. – 352 с.
7. Самойленко В. М. Дидактика географії : Монографія / В. М. Самойленко, О. М. Топузов, Л.П. Вішнікіна, О. Ф. Надтока, І. О. Діброва. – К.: Педагогічна думка, 2014. – 586 с.
8. Самойленко В.М. Викладання дидактики географії : Навчальний посібник / В.М. Самойленко, О.М. Топузов, Л.П. Вішнікіна, І.О. Діброва. – К.: ДП "Прінт Сервіс", 2016. – 240 с.
9. Самойленко В.М. Дефініції дидактики географії : Понятійно-термінологічний словник (електронна версія) / В.М. Самойленко, Л.П. Вішнікіна, І.О. Діброва. – К.: Ніка-Центр, 2013. – CD (214 Мб), ISBN 978-966-521-349-9. – 334 с.
10. Самойленко В.М. Методика навчання географії : Навчальний посібник-практикум / В.М. Самойленко, Л.П. Вішнікіна, Т.С. Япринець. – Полтава: ПП Шевченко, 2014. – 190 с.
11. Самойленко В.М. Навчання географії : Понятійно-термінологічний словник (з грифом МОН України, електронна версія) / В.М.Самойленко, Я.Б.Олійник, Л.П.Вішнікіна, І.О.Діброва. – К.: Ніка-Центр, 2015. – 352 с. – Електронний ресурс / Спосіб доступу: <http://www.geo.univ.kiev.ua/images/samojlenko.pdf>
12. Топузов О.М., Самойленко В.М., Вішнікіна Л.П. Загальна методика навчання географії: підручник. - К.: Картографія, 2012. - 512 с.

Допоміжна

1. Безуглий В. Педагогічні можливості комп'ютерних систем при вивченні фізичної географії // Рідна школа.- 2000.- № 12.- С. 30.
2. Врублевська М. О.Секрети успішного уроку географії. – Х.: Вид. група „Основа”,2005.– С. 52-110.
3. Географія материків і океанів. 7 клас: Методичний посібник для вчителя / В.Ю. Пестушко, Г.Є. Уварова.- Харків: Веста: Видавництво „Ранок”, 2004.- 224с.
4. Голуб Г.Б. Метод проектов – технология компетентностно-ориентированного образования: Методическое пособие для педагогов – руководителей проектов учащихся основной школы / Г.Б. Голуб, Е.А. Перельгина, О.В. Чуракова / Под ред. проф. Е.Я. Когана. – Самара: Издательство "Учебная литература", Издательский

- дом "Федоров", 2006. – 176 с.
5. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: Навчальний посібник. – К.: Академвидав, 2004. – С.170-190.
  6. Діяльнісний підхід у викладанні географії : досвід учасників конкурсу "Учитель року" / уклад. Є.І. Науменко .- Х. : Основа , 2012 .- 95С.
  7. Дмитриева В.Г., Клевкова И.В. Формирование географической картины мира средствами информационных технологий // Краєзнавство. Географія. Туризм. - 2007. -№29-32. - С. 42-43.
  8. Довгань Г. Д. Інтерактивні технології на уроках географії. – Х.: Вид. група „Основа”, 2005. – 128 с.
  9. Дудко Л.А.,Бурцев Р.В. Захист учнівської мультимедійної презентації // Географія. – 2007.- № 20 (96). – С.32.
  10. Душина И.В.; Понурова Г.А. Методика преподавания географии: Пособие для учителей и студентов педагогических университетов и институтов . – М. : Просвещение, 1996. – 192с.
  11. Житник Б.О. Групові форми організації навчання // Географія. – 2008. – № 4. – С.9-13.
  12. Зінкевич М. Практична навчальна діяльність у вивченні географії / Мирослав Зінкевич // Географія та основи економіки в школі. – 2009. – № 1. – С.2-6.
  13. Іващенко І.В. Робота з картографічними джерелами інформації / І.В. Іващенко // Географія. – 2011. – № 18. – С.4-7.
  14. Інтелектуальні ігри на уроках географії / Уклад. В.О.Ніколаєнко .- Х. : Основа , 2011 .- 127с. .-(Б-ка журналу "Географія". Вип.10(94)) .-
  15. Ісаєва Г. Технологія ефективної лекції на уроках географії у старшій школі / Г. Ісаєва // Географія та основи економіки в школі. – 2008. – № 1. – С.13-15.
  16. Кабинет географии : Пособие для учителей /Под редакцией Барышевой Ю.П. – М.: Просвещение, 1983.– 176с.
  17. Кобернік С. Мотиваційний компонент сучасного уроку географії в основній школі / С. Кобернік // Географія та основи економіки в школі. – 2009. – № 11-12. – С.2-8.
  18. Кобернік С. Практичні роботи в шкільних курсах географії / С. Кобернік // Географія та основи економіки в школі. – 2007. – № 11-12. – С.2-10.
  19. Кобернік С. Самостійна робота учнів з географії та проблема її вдосконалення / С. Кобернік. // Географія та основи економіки в школі. – 2007. – № 7. – С.2-6.
  20. Кобернік С., Коваленко Р. Сучасний стан і перспективи комп'ютерного навчання географії // Географія та основи економіки в школі. – 2002.- № 3. – С.10.
  21. Кобернік С.Г. Модель сучасного методичного посібника з географії для загальноосвітньої школи / С.Г. Кобернік // Географія та основи економіки в школі. – 2005. – № 3. – С.7–12.
  22. Кобернік С.Г. Особливості змісту та структури навчальних посібників з географії для учнів основної школи / С.Г. Кобернік // Географія та основи економіки в школі. – 2011. – № 9. – С.8-11.
  23. Кобернік С.Г. Сучасний підручник з географії та проблема його вдосконалення / С. Кобернік // Географія та основи економіки в школі. – 2003. – № 5. – С.11–14.
  24. Козак Б.І. Використання краєзнавчого принципу у формуванні основних компетентностей учнів / Б.І. Козак // Географія. – 2008. – № 4. – С.5-8.
  25. Корнеєв В. П. Освітні технології в процесі вивчення географії // Географія – 2006– № 20–С.2–9.
  26. Корнеєв В. Сучасний урок географії: методи навчання / В. Корнеєв // Географія та основи економіки в школі. – 2007. – № 8. – С.8–10.
  27. Корнеєв В. Сучасний урок географії: Підготовка до уроку, тематичне та поурочне планування / В. Корнеєв // Географія та основи економіки в школі. – 2008. – № 1. – С.2-7.

28. Корнєєв В. Урок географії: загальні вимоги, типи і структура / В. Корнєєв // Географія та основи економіки в школі. – 2007. – № 3. – С.2-5.
29. Корнєєв В.П. Позакласна діяльність учнів / В.П. Корнєєв // Географія. – 2006. – № 10. – С.2-5.
30. Корнєєв В.П. Форми організації навчання в школі: Посібник для вчителя. – Кам'янець-Подільський: „Абетка”, 2004. – 224 с.
31. Корнєєв В.П., Герасимчук В.М. Географія материків і океанів 7 клас (методика, система технологія). Методичний банк. Внесок 4 // Географія, 2004. -№ 17 (21). -С . 2-5.
32. Краєзнавчий принцип навчання: історичний аспект // Географія та основи економіки в школі. – 1998.
33. Круглик Л.І. Допрофільна підготовка учнів основної школи під час вивчення соціальної географії в профільній школі / Л.І. Круглик // Географія. – 2009. – № 5. – С.8-9.
34. Кухтенкова Т. Методика оцінювання групової роботи учнів на уроках географії / Т. Кухтенкова // Географія та основи економіки в школі. – 2005. – № 7. – С.40-41.
35. Лаврук М. М. Методика навчання географії: практична і самостійна робота студентів : навчально-методичний посібник. / М. М. Лаврук. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2015. – 136 с.
36. Лернер П. Проблеми становлення профільного навчання // Завуч, 2005, № 2 С. 7-12.
37. Лис Ю. Географічний майданчик у школі / Ю. Лис // Географія та основи економіки в школі. – 2007. – № 1. – С.4-10.
38. Лис Ю. Кабінет географії: яким йому бути / Ю. Лис // Географія та основи економіки в школі. – 2006. – № 1. – С.3-5.
39. **Маслова Н. М.,** Мирза-Сіденко В. М. Застосування інтерактивних технологій навчання на уроках географії як спосіб підвищення рівня пізнавальної активності учнів / Н. М. Маслова, В. М. Мирза-Сіденко // Наукові записки. – Випуск 185. – Серія: Педагогічні науки. – Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2020. – С. 135-140.
40. **Маслова Н. М.** Сучасні освітні технології у викладанні географії : Навчально-методичний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів / Н. М. Маслова. – Кропивницький, 2019. – 101 с.
41. **Маслова Н. М., Костючик Ю.** Модель змішаного навчання як педагогічна інновація на уроках географії / Н. М. Маслова, Ю. Костючик // Матеріали ІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції «Стратегії інноваційного розвитку природничих дисциплін: досвід, проблеми та перспективи» (м. Кропивницький, 21 березня 2019 р.) // Збірник наукових праць. – Кропивницький. – ЦДПУ, 2019.
42. Матюхін О., Харенко П. Використання персональних комп'ютерів на уроках географії. Методичні рекомендації // Краєзнавство. Географія. Туризм. -2002. -№ 42. - С. 7-12.
43. Методика навчання географії / Упорядк. Н. Муніч, В. Серебрій. – К.: Ред.загальнопед.газ.,2005
44. Методика навчання географії материків і океанів : [навчально-методичний посібник для вчителів географії та студентів педагогічних вищих навчальних закладів]. / О.М. Топузов, Т.Г. Назаренко, О.Ф. Надтока, Л.П. Вішнікіна, А.А. Шуканова, В.М. Самойленко. – К. : ДНВП «Картографія», 2011.
45. Методика обучения географии в общеобразовательных учреждениях: учебное пособие для студентов вузов / [Душина И.В., Пятунин В.Б., Летягин А.А. и др.] ; под ред. И.В. Душиной. – М. : Дрофа, 2007. – 509, [3] с.
46. Мещерякова Х. Організація допрофільного і профільного навчання в школі // Завуч, 2005, № 4, С. 14-15.

47. Наконечнюк В.В. Групова навчальна діяльність – інструмент продуктивного навчання / В.В. На-конечнюк // Географія. – 2011. – № 13-14. – С.67-69.
48. Нестандартні уроки з фізичної географії / авт.-уклад. К.С. Шуліка .- Х. : Основа , 2012 .- 112с .-(Б-ка журналу "Географія"; вип.9(105)) .-
49. Олійник В.О. Система педагогічної освіти та педагогічні інновації / В.О. Олійник // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2001.– № 4. – С.61 – 69.
50. Освітні технології навчання: Навч.-метод. посіб. / За ред. О. М. Пехоти. – К.: Видавництво А.С.К., 2003.– 255 с.
51. Павленко І.Г. Ділові ігри на уроках географії / І.Г. Павленко // Географія. – 2009. – № 13-14. – С.2-8.
52. Покиданов Г. Деякі міркування щодо профільного навчання // Завуч, 2005 – № 4. – С. 12-14.
53. Понурова Г.А. Проблемный подход в обучении географии.–М.: Просвещение,1991.- С.41-77.
54. Пшенична С.А. Проблемне навчання на уроках географії / С.А. Пшенична. // Географія. – 2008. – № 18. – С.5-7.
55. Саюк В.І. Розвиток мотивації навчання географії засобом гри // Україна та глобальні процеси: географічний вимір. Зб. наук. пр. – Київ – Луцьк: Ред. – вид. “Вежа” Волинського державного ун–ту ім. Лесі Українки, 2000. – Т.3. – С. 349–353.
56. Стадник О.Г. Географія материків і океанів. 7 клас. Методичний посібник для вчителя. – Х.: Вид.група „Основа”: „Тріада+”, 2007. С.68-93.
57. Стадник О.Г. Метод проектів у навчанні географії / О.Г. Стадник // Географія. – 2007. – № 2. – С.3-12.
58. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. За ред. О. І. Пометун. – К.: Видавництво А.С.К., 2004. – 191 с.
59. Сучасні підходи до викладання географії. Досвід учасників конкурсу "Учитель року" .- Х. : Основа , 2011 .- 96с .-(Б-ка журналу "Географія"; Вип. 7(91))
60. Топузов О.М. Проблемне навчання географії в школі: теорія і практика : монографія / Олег Михайлович Топузов. – К. : Фенікс, 2007. – 304 с.
61. Топузов О.М. Профільне навчання географії / О.М. Топузов, Т.Г. Назаренко // Географія. – 2010. – № 15-16. – С.37-41.
62. Топузов О.М. Сучасні методичні прийоми навчання географії / О.М. Топузов, Л.П. Вішнікіна // Географія та основи економіки. – 2011. – № 6. – С.33-36.
63. Уроки географії. Від класики – до сучасних технологій / За ред. Корнеєва В. П. – Х.: Вид. група „Основа”, 2006. – С. 108-167.
64. Фаріон Л. Навчальна ігрова діяльність на уроках географії / Л. Фаріон // Географія та основи економіки в школі. – 2011. – № 7-8. – С.16-23.
65. Цимбалюк Н. Методика проведення групової роботи на уроках географії // Географія та основи економіки в школі. – 2005. – № 7 – С.10-11.
66. Чернишова Е.Я. Учебные экскурсии по географии. – М.: Просвещение, 1980.
67. Чумак О.А. До питання класифікації методів навчання / О.А. Чумак // Географія. – 2009. – № 24. – С.2-3.
68. Шипович Є.Й. Методика викладання географії: Навчальний посібник для студентів географічних факультетів університетів. – К.: Вища школа, 1981. – 174с.
69. Шоробура І.М. Становлення шкільної географічної освіти в Україні (до середини ХІХ століття) // Вісник Житомирського педагогічного університету: Зб. наук. праць. – Житомир, 2003. – Вип. 12. – С. 242–245.
70. Шоробура І.М. Шкільна географічна освіта: історія, проблеми, перспективи. – Кам'янець–Подільський: бетка, 2005. – 350 с.

Інформаційні ресурси

1. Офіційний сайт міністерства освіти і науки, молоді та спорту України //

- <http://www.mon.gov.ua/index.php/ua/>
2. Офіційний сайт інституту інноваційних технологій і змісту освіти // <http://iitzo.gov.ua/>
  3. Методичний портал // <http://metodportal.net/node/581>
  4. Учитель географії // <http://vadilla.moy.su/>
  5. Всеосвіта.. Спільнота активних освітян. // <https://vseosvita.ua/>
  6. Освітній проєкт “На урок” // <https://naurok.ua/>
  7. PROMETHEUS. Найкращі онлайн-курси України та світу // <https://prometheus.org.ua/>
  8. Географіка. Географічний портал. // http://geografica.net.ua/publ/galuzi_geografiji/metodika_vikladannja_geografiji
  9. Географія для всіх // http://geo-bav.at.ua/load/urok_geografii
  10. Я іду на урок географії // <http://geo-teacher.at.ua/>
  11. Географія & Історія / Навчально-методичний сайт ПрАТ «Інститут передових технологій» // <http://osvitanet.com.ua/>
  12. Geo-klass.at.ua // <http://geo-klass.at.ua/>
  13. Національна бібліотека України ім. І.І. Вернадського // www.nbu.gov.ua
  14. <http://www.earth.google.com>

8. Політика виставлення балів. Вимоги викладача

Вимоги викладача. В процесі вивчення дисципліни студенти мають відвідувати всі лекційні та практичні заняття. Система оцінювання – накопичувальна, тому для того, щоби набрати необхідні бали до заліку (мінімально – 60 балів), студент має виконати всі види робіт, передбачених робочою навчальною програмою дисципліни.

Пропущені за поважною причиною заняття відпрацьовуються під час консультацій.

Усі практичні роботи та завдання для самостійної роботи мають бути виконані вчасно. Практичні роботи захищаються кожним студентом індивідуально. Форма представлення результатів та контролю за самостійною роботою прописані у методичних рекомендаціях до самостійної роботи.

Під час підготовки доповідей, повідомлень та рефератів студенти мають дотримуватися академічної доброчесності, уникати плагіату та робити необхідні посилання на використані інформаційні джерела.

Основні форми організації навчання при вивченні дисципліни «Методика навчання географії»: аудиторні заняття (лекції, лабораторні заняття); самостійна робота студентів; консультації.

Методи навчання:

За джерелом знань:

- *словесні:* розповідь, пояснення, лекція, інструктаж, бесіда, дискусія, диспут;
- *наочні:* демонстрація, ілюстрація;
- *практичні:* практичні роботи, вправи, розробка конспектів уроків та позакласних заходів, аналіз навчальних програм, підручників, робота з різними джерелами інформації; складання конспектів (тез); підготовка рефератів, доповідей, повідомлень, мультимедійних презентацій, аналіз проблемних ситуацій, метод проєктів тощо.

За характером навчально-пізнавальної діяльності студентів: пояснювально-ілюстративний; репродуктивний; метод проблемного викладу; частково-пошуковий; пошуковий; дослідницький.

Дистанційні методи навчання: телекомунікаційні методи (інтерактивні лекції, практичні заняття, on-line консультації в режимі Zoom-конференцій та зустрічей у Google Meet; робота у Viber-групах), самостійна робота студентів з освітніми ресурсами (освітні платформи Google Classroom, Moodle-ЦДПУ, Вікі-ЦДПУ, Хмарка-ЦДПУ).

Політика виставлення балів. Оцінювання якості знань студентів, в умовах організації освітнього процесу за кредитно-трансферною накопичувальною системою здійснюється шляхом поточного та підсумкового (семестрового) контролю за 100-бальною

шкалою оцінювання, за шкалою ЄКТС та національною шкалою оцінювання. Враховуються бали набрані при поточному опитуванні, захисті практичних робіт, контролю за самостійною роботою та бали за контрольні роботи з різних модулів. При цьому обов'язково враховуються присутність на заняттях та активність студента під час практичного заняття; акцентується увага на неприпустимість пропусків та запізнь на заняття; користування мобільним телефоном, планшетом чи іншими мобільними пристроями під час заняття; списування та плагіат; несвоєчасне виконання поставленого завдання і т. ін.

Комплексна система оцінювання навчальних досягнень студентів з дисципліни включає:

- *поточний контроль (ПК)* – оцінювання засвоєння студентом навчального матеріалу з окремих складових (модулів) навчальної програми дисципліни під час аудиторних занять, консультацій та результатів самостійної роботи й оцінюється сумою набраних балів;

- *підсумковий (семестровий) контроль (ПСК)*.

Форми поточного контролю:

- *поточна оцінка* – кількість балів, яку отримує студент у результаті контролю за виконанням усіх видів робіт (теоретичних, практичних занять, завдань до самостійної роботи, захисту практичних робіт, конспектів уроків тощо);

- *підсумкова поточна оцінка* – сумарна кількість балів, яку отримує студент за результатами здійснення поточного контролю.

Методи поточного контролю: фронтальне та індивідуальне усне опитування, письмове опитування, перевірка практичних робіт, перевірка планів-конспектів уроків, перевірка конспектів (тез), перевірка виконання самостійної роботи, захист рефератів, повідомлень, мультимедійних презентацій, проєктів; контрольна робота; опитування, тестування, контрольні роботи, перевірка виконаних завдань з використанням навчальних платформ Zoom, Classtime, Google Classroom), а також месенджеру Viber тощо.

Підсумковий (семестровий) контроль з курсу у 6 семестрі проводиться у формі заліку.

Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів з методики навчання географії

Оцінювання якості знань студентів здійснюється за 100-бальною шкалою оцінювання, за шкалою ECTS та національною шкалою оцінювання.

Поточне оцінювання

Поточне оцінювання здійснюється на практичних заняттях, консультаціях (при відпрацюванні пропущених занять чи при бажанні підвищити попередньо отриману оцінку) та під час контролю за самостійною роботою студентів.

Види робіт студентів, які підлягають поточному контролю:

- виступ з основного питання;
- усна доповідь;
- виконання практичної роботи;
- доповнення, запитання до того, хто відповідає, рецензія на виступ;
- участь у дискусіях, інтерактивних формах організації заняття.
- письмові завдання (тестові, контрольні, творчі роботи, реферати тощо);
- самостійне опрацювання тем;
- підготовка конспектів-уроків;
- систематичність роботи на практичних заняттях, активність під час обговорення питань тощо.

У 6 семестрі на кожне практичне заняття з теми виділяється 15 балів, в тому числі:

- 5 балів за усну чи письмову відповіді на теоретичні питання;
- 5 балів за практичні завдання;
- 5 балів – за самостійну роботу з теми.

Крім того студенти мають змогу отримати **0,5 б.** за доповнення, **5 балів** за презентацію або реферат з теми.

Студентам також може бути нараховано **до 5 балів** за проходження курсів на освітніх платформах (Prometeus, EdEra, Всеосвіта, На урок тощо) в залежності від обсягу пройденого курсу в кредитах/годинах. Підставою для нарахування балів є отримання відповідного сертифікату.

Критерії оцінювання студентських теоретичних усних відповідей чи повідомлень на практичних заняттях з курсу «Методика навчання географії»

При оцінюванні усних відповідей та повідомлень студентів враховується:

- рівень осмислення навчального матеріалу;
- рівень сформованості аналітичних вмінь і концептуальних підходів;
- повнота розкриття питання, логіка викладу, культура мовлення;
- використання додаткової літератури;
- порівняння, зв'язок з практикою, наявність висновків.

Максимальна кількість балів, які студенти можуть отримати за усну відповідь чи повідомлення – **5 балів**.

5 балів ставиться у випадку, коли студент продемонстрував досконале знання та розуміння понятійно-термінологічного апарату МНГ та теоретичного матеріалу тієї чи іншої теми. Вільно оперує різноманітними класифікаціями, підходами тощо. Відповідь на поставлені запитання повна, насичена глибокими та розгорнутими судженнями, прикладами, висновками. Виклад матеріалу має логічний, доказовий і послідовний характер. Студент володіє вміннями аналізувати, порівнювати, узагальнювати, систематизувати. Вільно висловлює свою позицію з проблемних питань сучасної МНГ та аргументує її. Володіє вміннями застосовувати теоретичні знання на практиці не тільки в знайомих, але й в нових ситуаціях. Володіє високою культурою мовлення. У відсутні відповіді мовні та стилістичні помилки.

4 бали ставиться у випадку, коли відповідь студента майже повна, має усвідомлений та достатньо розгорнутий характер. Висвітлюється зміст окремих класифікацій, підходів тощо. Виклад матеріалу структурований, логічний, але дещо порушена послідовність викладу. Студент володіє вміннями аналізувати, порівнювати, узагальнювати, систематизувати. Але у відповіді недостатня доказова база, мало прикладів. При відповіді на проблемні питання студент висловлює свою позицію, але недостатньо її аргументує. Вільно оперує знаннями, застосовує їх в знайомій та новій педагогічній ситуації. Матеріал викладено правильною мовою, але присутні окремі стилістичні помилки.

3 бали ставиться, коли відповідь неповна, фрагментарна. Студент не має системних знань з МНГ чи окремої теми курсу. Понятійно-термінологічний апарат МНГ в цілому сформований, але студент оперує, як правило, одним підходом до тієї чи іншої проблематики, висвітлює окрему класифікацію тощо. Виклад матеріалу не структурований, часто порушується послідовність та логіка викладу. У відповіді відсутні посилання на фундаментальні дослідження з певної проблеми. Відповідь позбавлена творчого підходу і має формальний характер. Студент використовує знання в знайомій ситуації, але не може застосувати їх в новій ситуації. У відповіді наявні фактичні та стилістичні помилки.

2 бали ставиться, коли відповідь дуже фрагментарна. Студент має дуже поверхові знання з питання. Пояснює суть окремих понять. Виклад матеріалу не структурований, порушена послідовність та логіка викладу. Студент використовує знання в знайомій ситуації, але не може застосувати їх в новій ситуації. У відповіді наявні фактичні та стилістичні помилки.

1 бал ставиться, коли відповідь дуже фрагментарна. Студент не має системних знань з МНГ чи окремої теми курсу. Понятійно-термінологічний апарат МНГ майже не сформований. Виклад матеріалу не структурований. У відповіді наявні фактичні та стилістичні помилки.

Критерії оцінювання письмових відповідей студентів

При оцінюванні письмових завдань враховуються:

- повнота розкриття питання;

- цілісність, системність, логічність викладу
- уміння формулювати висновки;
- акуратність в оформленні письмової роботи тощо.

Максимальна кількість балів за письмову відповідь – **5 балів**.

5 балів ставиться у випадку, коли студент продемонстрував досконале знання та розуміння понятійно-термінологічного апарату МНГ та теоретичного матеріалу тієї чи іншої теми. Вільно оперує різноманітними класифікаціями, підходами тощо. Відповідь на поставлені запитання повна, насичена глибокими та розгорнутими судженнями, прикладами, висновками. Виклад матеріалу має логічний, доказовий і послідовний характер. Студент володіє вміннями аналізувати, порівнювати, узагальнювати, систематизувати. Вільно висловлює свою позицію з проблемних питань сучасної МНГ та аргументує її. Володіє вміннями застосовувати теоретичні знання на практиці не тільки в знайомих, але й в нових ситуаціях. Володіє високою культурою мовлення. У відсутні відповіді граматичні, орфографічні та стилістичні помилки.

4 бали ставиться у випадку, коли відповідь студента майже повна, має усвідомлений та достатньо розгорнутий характер. Висвітлюється зміст окремих класифікацій, підходів тощо. Виклад матеріалу структурований, логічний, але дещо порушена послідовність викладу. Студент володіє вміннями аналізувати, порівнювати, узагальнювати, систематизувати. Але у відповіді недостатня доказова база, мало прикладів. При відповіді на проблемні питання студент висловлює свою позицію, але недостатньо її аргументує. Вільно оперує знаннями, застосовує їх в знайомій та новій педагогічній ситуації. Матеріал викладено правильною мовою, але присутні окремі граматичні, орфографічні та стилістичні помилки.

3 бали ставиться, коли відповідь неповна, фрагментарна. Студент не має системних знань з МНГ чи окремої теми курсу. Понятійно-термінологічний апарат МНГ в цілому сформований, але студент оперує, як правило, одним підходом до тієї чи іншої проблематики, висвітлює окрему класифікацію тощо. Виклад матеріалу не структурований, часто порушується послідовність та логіка викладу. У відповіді відсутні посилання на фундаментальні дослідження з певної проблеми. Відповідь позбавлена творчого підходу і має формальний характер. Студент використовує знання в знайомій ситуації, але не може застосувати їх в новій ситуації. У відповіді наявні фактичні, граматичні, орфографічні та стилістичні помилки.

2 бали ставиться, коли відповідь дуже фрагментарна. Студент має дуже поверхові знання з питання. Пояснює суть окремих понять. Виклад матеріалу не структурований, порушена послідовність та логіка викладу. Студент використовує знання в знайомій ситуації, але не може застосувати їх в новій ситуації. У відповіді наявні фактичні, граматичні, орфографічні та стилістичні помилки.

1 бал ставиться, коли відповідь дуже фрагментарна. Студент не має системних знань з МНГ чи окремої теми курсу. Понятійно-термінологічний апарат МНГ майже не сформований. Виклад матеріалу не структурований. У відповіді наявні фактичні, граматичні, орфографічні та стилістичні помилки.

Критерії оцінювання практичної роботи

При оцінювання практичних робіт враховуються:

9. повнота виконання завдань;
10. правильність та якість виконання завдань;
11. наявність висновків;
12. акуратність в оформленні тощо.

Максимальна кількість балів за лабораторну роботу – **5 балів**.

5 балів ставиться у випадку, коли студент повністю і якісно виконав завдання практичної роботи з теми. Демонструє досконале знання та розуміння теоретичного матеріалу з теми практичного заняття. При виконанні практичних завдань студент продемонстрував високий рівень оволодіння вміннями аналізувати, порівнювати,

узагальнювати, систематизувати. До кожного завдання наявні висновки та узагальнення. Студент застосував творчий підхід до виконання завдань. У практичній роботі відсутні орфографічні, граматичні, стилістичні чи мовленнєві помилки.

4 бали ставиться, коли студент виконав завдання для практичної роботи, при цьому 2/3 завдань виконано якісно. Відповідь на питання викладача при захисті роботи майже повна, має усвідомлений та достатньо розгорнутий характер. При виконанні практичних завдань студент продемонстрував уміння аналізувати, порівнювати, узагальнювати, систематизувати. Наявні висновки до кожного завдання, але у деяких висновках недостатня доказова база. У практичній роботі присутні окремі стилістичні помилки.

3 бали ставиться, коли студент виконав 2/3 завдань або виконав завдання практичної роботи, але 1/2 з них виконана не досить якісно. Відповідь на теоретичні питання під час захисту практичної роботи неповна, фрагментарна. Студент продемонстрував недостатній рівень оволодіння вміннями аналізувати, порівнювати, узагальнювати тощо. У роботі наявні фактичні та/або стилістичні помилки.

2 бали ставиться, коли студент якісно виконав 1/2 завдань практичної роботи. Демонструє вкрай поверхові знання з тем теоретичного блоку під час захисту роботи. Студент недостатньо оволодів вміннями аналізу, порівняння тощо. Відсутні висновки до окремих завдань або більшість висновків помилкові. У роботі наявні грубі фактичні, теоретичні та стилістичні помилки.

Критерії оцінювання самостійної роботи студента

Максимальна кількість балів за завдання для самостійної роботи – **5 балів**.

5 балів ставиться у випадку, коли студент повністю і якісно виконав всі завдання для самостійної роботи за семестр. Демонструє досконале знання та розуміння теоретичного матеріалу тієї чи іншої теми курсу МНГ, що виноситься на самостійне опрацювання. Вільно оперує різноманітними класифікаціями, підходами тощо. Наявні посилання на декілька джерел інформації. Відповідь на поставлені запитання повна, насичена глибокими та розгорнутими судженнями, прикладами, висновками. Виклад матеріалу логічний, доказовий і послідовний. Студент володіє вміннями аналізувати, порівнювати, узагальнювати, систематизувати. Демонструє творчий підхід до виконання завдань. Володіє вміннями застосовувати теоретичні знання на практиці як у знайомих, так й в нових ситуаціях. У відповіді відсутні орфографічні, граматичні, стилістичні, мовленнєві помилки.

4 бали ставиться, коли студент виконав всі завдання для самостійної роботи, при цьому 2/3 завдань виконано якісно. Відповідь майже повна, має усвідомлений та достатньо розгорнутий характер. Висвітлюється зміст окремих класифікацій, методологічних підходів тощо. Виклад матеріалу структурований, логічний, але дещо порушена послідовність викладу. Студент володіє вміннями аналізувати, порівнювати, узагальнювати, систематизувати. Але у відповіді недостатня доказова база, мало прикладів. При відповіді на проблемні питання студент висловлює свою позицію, але недостатньо її аргументує. Вільно оперує знаннями, застосовує їх в знайомій та новій ситуації. Присутні окремі стилістичні помилки.

3 бали ставиться, коли студент виконав 2/3 завдань або виконав завдання, але 1/2 з них виконана не досить якісно. Відповідь неповна, фрагментарна. Студент не має системних знань з основних тем, що виносяться на самостійну роботу. Студент оперує, як правило, одним підходом до тієї чи іншої проблематики, висвітлює окрему класифікацію, посилається на одне джерело інформації тощо. Виклад матеріалу не структурований, часто порушується послідовність та логіка викладу. У відповіді відсутні посилання на фундаментальні дослідження з певної проблеми. Відповідь позбавлена творчого підходу і має формальний характер. Студент використовує знання в знайомій педагогічній ситуації, але не може застосувати їх в новій ситуації. У відповіді наявні фактичні та стилістичні помилки.

2 бали ставиться, коли студент якісно виконав 1/2 завдань. Демонструє досить поверхові знання з тем, винесених на самостійне опрацювання і неспроможний відтворити інформацію в повному обсязі. Оперує лише окремими фразами. Студент відтворює лише

окремі фрагменти матеріалу, називає розрізнені факти. Відповідь занадто лаконічна та має вигляд окремих висловлювань, не пов'язаних між собою. Студент не володіє вміннями застосовувати теоретичні знання на практиці, не наводить приклади тощо. У відповіді наявні грубі фактичні, теоретичні та стилістичні помилки.

1 бал ставиться, коли студент виконав $\frac{1}{2}$ завдань, але з них лише $\frac{1}{2}$ виконана якісно і в повному обсязі. Демонструє вкрай поверхові знання з тем, винесених на самостійне опрацювання і неспроможний відтворити інформацію в повному обсязі. Оперує лише окремими фразами. Студент відтворює лише окремі фрагменти матеріалу, називає розрізнені факти. Відповідь занадто лаконічна та має вигляд окремих висловлювань, не пов'язаних між собою. Студент не володіє вміннями застосовувати теоретичні знання на практиці, не наводить приклади тощо. У відповіді наявні грубі фактичні, теоретичні та стилістичні помилки.

Критерії оцінювання рефератів

При оцінюванні реферату враховуються:

- ступінь розкриття теми;
- рівень науковості та доступності тексту реферату;
- вміння працювати з науковою літературою, систематизувати та структурувати матеріал;
- наявність авторської позиції, самостійність оцінок і суджень;
- використання при підготовці реферату декількох джерел інформації;
- дотримання вимог до оформлення реферату (наявність титульної сторінки, плану, вступу; правильність оформлення посилання на використані джерела; список використаних джерел; оцінка грамотності та культури викладу; дотримання вимог до обсягу реферату тощо);
- вільне володіння матеріалом реферату при захисті.

Максимальна кількість балів, яку студент може отримати за реферат – **5 балів**.

5 балів ставиться, коли виконані всі вимоги до написання реферату: позначена проблема і обґрунтована її актуальність, зроблено короткий аналіз різних точок зору на дану проблему і логічно викладена власна позиція, сформульовані висновки, тема розкрита повністю, витриманий обсяг, дотримані вимоги до зовнішнього оформлення.

4 бали ставиться, коли виконано більшість вимог до написання реферату: позначена проблема і обґрунтована її актуальність, зроблено короткий аналіз різних точок зору на дану проблему і логічно викладена власна позиція, сформульовані висновки, але тема розкрита не повністю, не витриманий обсяг або не дотримано вимог до зовнішнього оформлення.

3 бали ставиться, коли основні вимоги до реферату виконані, але при цьому допущені незначні недоліки, не зовсім витриманий обсяг реферату, є недоліки в оформленні.

2 бали ставиться, коли основні вимоги до реферату виконані, допущені значні недоліки, не витриманий обсяг реферату, є недоліки в оформленні.

1 бал виставляється якщо є істотні відступи від вимог до реферування, тема висвітлена дуже поверхово або частково, відсутні висновки; не витриманий обсяг реферату; є серйозні недоліки в оформленні.

Критерії оцінювання презентації

При оцінюванні комп'ютерної презентації враховуються:

- наявність титульного слайда, на якому зазначено назву доповіді/презентації та відомості про авторів;
- логічна послідовність слайдів;
- дотриманні вимог до тексту слайдів (наявністю заголовків, які висвітлюють основну ідею цього слайда; не більше ніж 6-8 рядків тексту на слайді, по 6-8 слів у рядку; текст повинен складатися з простих речень та коротких слів; розмір символів тексту має бути достатнім для розпізнавання з найвіддаленішого кутка аудиторії, рекомендований розмір символів не менше ніж 24 пт.).

- дотримання вимог до графічних об'єктів на слайдах (кількість зображень повинна бути достатньою для ілюстрації змісту слайда або виступу, але не переобтяжувати сприйняття відомостей; варто вибирати такі зображення, на яких деталі добре розрізняються; на одному слайді мають бути зображення одного стилю (або фотографії, або мальовані зображення) тощо).
- дотримання вимог до оформлення презентації: слайди не повинні бути перенасичені текстом, а містити більше графічних, картографічних та ілюстративних матеріалів; усі слайди бажано оформлювати в одному стилі; у кольоровій гамі презентації рекомендується використовувати не більше ніж 2-3 кольори та 2-3 їх відтінки; для демонстрації презентації на великому екрані з використанням мультимедійного проектора колір тла слайдів має бути світлим; колір тексту має бути контрастним до кольору тла.

Максимальна кількість балів, яку студент може отримати за презентацію – **5 балів**.

5 балів ставиться, коли виконані всі вимоги до змісту презентації, повною мірою розкрита тема, дотримана логіка викладу матеріалу, витриманий обсяг презентації, дотримані вимоги до зовнішнього оформлення слайдів.

4 бали ставиться, коли основні вимоги до змісту презентації виконані, але при цьому допущені незначні недоліки, дещо порушена логіка викладу або не зовсім витриманий обсяг презентації, є недоліки в оформленні слайдів.

3 бали ставиться, коли основні вимоги до змісту презентації виконані, але при цьому допущені значні недоліки, суттєво порушена логіка викладу або не витриманий обсяг презентації, є недоліки в оформленні слайдів.

2 бали ставиться, коли основні вимоги до змісту презентації виконані, але при цьому допущені значні недоліки у викладі матеріалу; відсутня або порушена логіка викладу; не витриманий обсяг презентації або матеріалу у слайдах; є недоліки в оформленні слайдів.

1 бал виставляється якщо є істотні відступи від вимог до презентації, тема висвітлена дуже поверхово або частково; відсутня логіка викладу, відсутні висновки; не витриманий обсяг реферату; є серйозні недоліки в оформленні слайдів.

Критерії оцінювання контрольної роботи

Тривалість виконання контрольних робіт (КР) не перевищує двох академічних годин.

До контрольних робіт допускаються всі студенти незалежно від результатів поточного контролю.

У процесі виконання контрольних завдань студент може користуватися лише тими допоміжними матеріалами, які визначені викладачем. Студентові забороняється в будь-якій формі обмінюватися інформацією з іншими студентами та користуватися матеріалами, крім дозволених. За умови порушення студентом установлених правил виконання контрольної роботи викладач позбавляє можливості продовжувати виконання завдань, не перевіряє роботу, робить на ній відповідний запис і оцінює нулем балів. Результати контрольного заходу студента, який не з'явився на нього, також оцінюються нулем балів незалежно від причини.

Результати перевірки КР доводяться до відома студентів не пізніше ніж через два робочі дні після їх виконання.

Перескладання КР допускається в терміни, визначені викладачем, під час поточних консультацій.

Студент, який не з'явився на КР (незалежно від причини), має право один раз повторно пройти контроль у визначені викладачем терміни під час поточних консультацій.

Максимальна кількість балів за контрольну роботу з кожного змістового модуля – **10 балів**. Контрольна робота включає 5 завдань. Максимальна кількість балів за кожне завдання контрольної роботи – **2 бали**.

2 бали ставиться у випадку, коли студент у відповіді на питання продемонстрував досконале знання та розуміння понятійно-термінологічного апарату МНГ та теоретичного матеріалу з тієї чи іншої теми; вільне оперування різноманітними класифікаціями, підходами

тощо. Відповідь на поставлене запитання повна, насичена глибокими та розгорнутими судженнями, прикладами, висновками. Виклад матеріалу має логічний, доказовий і послідовний характер. Студент володіє вміннями аналізувати, порівнювати, узагальнювати, систематизувати. Вільно висловлює свою позицію з проблемних питань сучасної МНГ та аргументує її. Демонструє творчий підхід до виконання завдань. Володіє вміннями застосовувати теоретичні знання на практиці не тільки в знайомих, але й в нових ситуаціях. Володіє високою грамотністю викладу матеріалу. У відповіді відсутні орфографічні, граматичні чи стилістичні помилки.

1,5 бали ставиться, коли відповідь на питання правильна і майже повна, судження студента з питання мають усвідомлений та достатньо розгорнутий характер. У відповіді висвітлюється зміст окремих класифікацій, підходів тощо. Виклад матеріалу структурований, логічний, але дещо порушена послідовність викладу. Студент володіє вміннями аналізувати, порівнювати, узагальнювати, систематизувати. Але у відповіді недостатня доказова база, мало прикладів, нечітко прослідковується зв'язок теорії з практикою. При відповіді на проблемні питання студент висловлює свою позицію, але недостатньо її аргументує. Матеріал викладено правильною мовою, без орфографічних та граматичних помилок, але присутні окремі стилістичні помилки.

1 бал ставиться, коли відповідь на запитання неповна, частково помилкова та фрагментарна. Студент не має системних знань з даного питання, не повною мірою володіє понятійно-термінологічним апаратом МНГ в цілому сформований. Студент висвітлює лише один підхід до тієї чи іншої проблематики, висвітлює окрему класифікацію тощо. Виклад матеріалу не структурований, часто порушується послідовність та логіка викладу. У відповіді відсутні посилання на фундаментальні дослідження з певної проблеми. Відповідь позбавлена творчого підходу і має формальний характер. Студент використовує знання в знайомій ситуації, але не може застосувати їх в новій ситуації. У відповіді наявні окремі граматичні, фактичні чи стилістичні помилки.

0,5 бали ставиться, коли у відповіді на питання студент демонструє вкрай поверхові знання з теми. Відповідь неповна та частково помилкова. Студент оперує лише окремими фразами. Понятійно-термінологічний апарат МНГ несформований. Студент відтворює лише окремі фрагменти матеріалу, називає розрізнені факти, часто помилкові. Відповідь занадто лаконічна та має вигляд окремих висловлювань, не пов'язаних між собою. Студент не володіє вміннями застосовувати теоретичні знання на практиці, не наводить приклади тощо. У відповіді наявні грубі фактичні, теоретичні, стилістичні або граматичні помилки.

**Розподіл балів, які отримують студенти
з дисципліни «Методика навчання географії»**

Поточне тестування та самостійна робота							Сума
Розділ 1				Розділ 2			100
T1	T2	T3	КР 1	T4	T5	КР 2	
15	15	20	10	15	15	10	

T1, T2 ... T12 – теми курсу

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку

90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

9. Підсумковий контроль

Підсумковий (семестровий) контроль

З дисципліни «Методика навчання географії» у 6 семестрі для студентів денної форми навчання передбачена така форма підсумкового контролю як залік. Залік виставляється студентам, які виконали всі види навчальної роботи за результатами поточного контролю, і не передбачає обов'язкової присутності студентів на заліковому заході. Підсумкова (семестрова) оцінки = підсумковій поточній оцінці. В свою чергу підсумкова поточна оцінка - це сумарна кількість балів, яку отримує студент за результатами здійснення поточного контролю.

Оцінювання здійснюється за 100-бальною системою, національною шкалою («зараховано»/«не зараховано») та за шкалою ECTS і заноситься у Відомість обліку успішності. У випадку отримання менше 60 балів (FX в ECTS) за результатами семестрового контролю, студент обов'язково здійснює перескладання для ліквідації академзаборгованості.

*Студенти заочної форми навчання складають залік в усній формі.

Питання до заліку з МНГ для студентів заочної форми навчання

- Об'єкт і предмет дослідження МНГ. Структура і завдання МНГ. Зв'язок методики навчання географії з іншими науками.
- Методи науково-педагогічних досліджень в сучасній методиці викладання географії.
- Мета навчання географії в загальноосвітній школі. Мета і завдання окремих шкільних курсів географії.
- Становлення і розвиток шкільної географії та методики навчання географії у школах Західної Європи та в Україні з XVII до поч. XX століття.
- Історія розвитку шкільних курсів географії та методики навчання географії в Україні та за кордоном.
- Сучасний етап розвитку методики навчання географії в Україні.
- Географічна освіта за кордоном. Особливості вивчення географії в різних країнах світу.
- Державний стандарт базової і повної середньої освіти. Освітня галузь «Природознавство».
- Структура шкільної географії. Основні напрямки вдосконалення структури шкільних курсів географії в умовах реформування школи.
- Компоненти процесу навчання географії.
- Навчальна програма. Способи побудови навчальних програм. Особливості побудови діючої навчальної програми з географії для загальноосвітніх шкіл. Вимоги до навчальної програми.
- Принципи навчання географії. Класифікації принципів навчання географії. Суть та шляхи реалізації основних принципів навчання географії.
- Поняття «методи навчання». Класифікації методів навчання географії. Характеристика методів навчання за джерелом знань та характером навчально-пізнавальної діяльності учнів.
- Структура географічних знань. Емпіричні географічні знання. Методика формування географічних уявлень. Формування знання географічних фактів.

15. Поняття як складова теоретичних географічних знань. Загальні та одиничні географічні поняття. Методика формування загальних понять. Шляхи та прийоми формування загальних понять. Етапи засвоєння загальних понять.
16. Поняття як складова теоретичних географічних знань. Одиничні географічні поняття. Методика формування одиничних географічних понять.
17. Методика формування світоглядних ідей в процесі вивчення шкільних курсів географії.
18. Методика вивчення причинно-наслідкових зв'язків та географічних закономірностей в процесі вивчення шкільних курсів географії.
19. Поняття «уміння» і «навички». Система умінь, які формуються на уроках географії. Методика формування географічних умінь і навичок..
20. Методика формування системи топографо-картографічних знань в процесі вивчення шкільних курсів географії.
21. Формування системи геолого-геоморфологічних знань в в процесі вивчення шкільних курсів географії.
22. Формування знань про природні комплекси в в процесі вивчення шкільних курсів географії.
23. Формування системи кліматологічних знань в процесі вивчення шкільних курсів географії.
24. Формування системи супільно-географічних знань в процесі вивчення шкільних курсів географії.
25. *Засоби навчання географії, їх функції та класифікація.*
26. Сучасний підручник з географії. Основні вимоги до побудови сучасного підручника з географії. Характеристика прийомів роботи з підручником географії в різних класах.
27. Можливості використання глобуса як засобу навчання. Прийоми роботи з глобусом.
28. Географічна карта як засіб навчання географії. Вимоги до шкільних настінних карт. Прийоми роботи з картою. Читання карти. Етапи формування уміння читати карту.
29. Статистичні матеріали на уроках географії. Графіки та діаграми. Прийоми роботи зі статистичними матеріалами.
30. Таблиці на уроках географії. Види таблиць. Прийоми роботи з таблицями.
31. Схеми на уроках географії. Види схем. Методика формування уміння працювати зі схемами. Методика використання логічних опорних схем (ЛОС) на уроках географії.
32. Кабінет географії в школі. Функціональні зони кабінету географії.